

Börzsönyi Helikon

A Spangár András Irodalmi Kör művészeti folyóirata

II. évfolyam 9. szám, 2007 szeptember



Krasznai Gergő Levente fotója

Tartalom

- 3. o.: **Elégia 2006 őszéről**; (Luzsicza István verse)
- 4. o.: **Oltár anyámnak**; (Ketykó István verse)
- 6.-7. o.: **Nausikaa utolsó levele; hiány; könnyek; látomás**; (Oláh András versei)
- 8.-11. o.: **Az EGY „bolondsága”**; (Handó Péter esszéje)
- 13. o.: **Egymáson esve át**; (Dobrosi Andrea verse)
- 15. o.: **Zeusz arca**; (Szájbely Zsolt verse)
- 17. o.: **Ősziségek**; (Székács László verse)
- 18.-33. o.: **Tolmács**; (Végh József képes helytörténeti írása)
- 34.-35. o.: **Naplórészlet; Így**; (Erős Ildikó versei)
- 37. o.: **Most már tudom**; (Hörömpő Gergely verse)
- 38.-39. o.: **Kalliopé kosarából**; (Cegléd József Kázmér sorozata)
- 40.-41. o.: **Miniatúrák**; (Móritz Mátyás verse)
- 43.-45. o.: **1552: XI-XII. rész**; (Százdi Sztakó Zsolt regénye folytatásokban)
- 46.-49. o.: **Könyvajánló**;
- 50. o.: **Zöld fényben lepke**; (H. Túri Klára verse)
- 52.-53. o.: **Auditor: A költő; Utasok vagyunk**; (Szávai Attila írásai)
- 54. o.: **Hírek**;
- 55. o.: **Impresszum**;

E havi számunkat **Krasznai Gergő Levente**, az *Acsán* megrendezett *I. Gancafesztiválon* készített fotóival díszítjük. A **Prónay** kastély romos állapota miatt hozta létre ezt a fesztivált a helyi szervezőcsapat, akiknek nem titkolt szándéka az, hogy a kastély renoválására pénzt gyűjtsenek. A romos képet mutató, de aránylag jó állapotban lévő épület vakolatai, belső falfelületei, berendezési tárgyai szorulnak felújításra, pótlásra, a falu vezetése és lakossága erejéhez mérten mindent megtesz, hogy ez a tervük sikerüljön.

Krasznai Gergő Levente számítógépes szakmát tanul, a váci Boronkay György Műszaki Középiskola és Gimnázium harmadéves tanulója, kollégista.

A Szerk.

LUZSICZA ISTVÁN

Elégia 2006 őszéről

kihantoltuk hősi halottainkat
véres kardként hordozzuk körbe őket
oszló kezeikbe fegyvert adunk
még ha a barikád túloldaláról röhögnek is ránk:
hülyék vagytok bruhaházzák hülyék vagytok
nem értetek semmit
hülyék vagyunk visszhangozzuk hülyék vagyunk
de mások úgysem lehetünk
nem értünk semmit
de mást úgysem tehetünk

legfeljebb kulcsra zárhatjuk ajtóinkat
hősi halottá nyilvánítva magunkat
hogy a kihantolásunkra érkezők fölött
utóbb bölcsen ítélkezhessünk:
hülyék vagytok hülyék vagytok
nem értetek semmit
kiröhögve közben mindent s mindenkit
mint most röhögnek bennünket
ahogy barikádokat építünk
kihantolt hősi halottainkból

hát akkor inkább barikádokat építünk
kihantolt hősi halottainkból
s újból és újból visszakiáltunk:
nektek még ilyenetek sincs
nekünk pedig egyebünk sincs
mert hülyék vagyunk hülyék vagyunk
de mások úgysem lehetünk
nem értünk semmit
de mást úgysem tehetünk
és megváltozni sehogyan sem tudunk
még ha nem is értünk semmit
s akkor inkább ne is értsünk semmit

KETYKÓ ISTVÁN

Oltár anyámnak

*Mert riadt tekintetedből kiolvastam
asszonyorsunk minden átkát és szépségét - - -
jártunk térdig fölhúzott szoknyánkban
rétek harmatos gyalogútjain;
futottunk csordából kivált tehén elől
hitted: minket üldöz,
holott csak játszani akart egy kicsit velünk
trappoltunk a szárítók irányába
szedtük fürgén lábaink - - -*

*Azt a lihegést most is hallom ...
Beszakadt tüdőd hörög a föld alól
nyomja mázsás csönd törékeny tested
és emelkedik föled oltár szavaimból -
celebrálnak érted misét verseim.*

Vácrátót , 1982. május 30.



OLÁH ANDRÁS

Nausikaa utolsó levele

Odüsszeusz én most meghalok
az életem már csupa seb
- kapaszkodtam beléd
ahogy sziklákba a sós habok
ám te kisiklottál ujjaim közül

vártalak mégis:
holdkórosként a parton bolyongva
nap mint nap vitorlák fehérjét
kutattam a sűrűsödő messziben
- ó bár tudnék várni húsz éven át
miként asszonyod tudott

nem pótolta senki sem
kíváncsók bár ágyamba sokan
de kell-e engednem csak azért
hogy lássam: feledtetni egyikük se tud

nélküled élni nem akarok
ölelni vágylak ma is holnap is
szeretni fojtó szenvedéllyel
halálosan

s mert nem vagy itt
magamhoz ölelem a tenger hullámait
mely elragadott tőlem Odüsszeusz

hiány

– és megint (mint akkor
abban a furcsa télben)
várok kiszolgáltatottan:
sorsunk magára hagyva
vágyaink pusztulóban
szívre szív alig dobban
fogoly vagyok hiányodban

könnyek

*“már nem ugyanaz a lélegzet vezet”
(Simándi Ágnes)*

félnek tőlem a halott virágok
s félek tőlem én is
- ki tanúja voltam önmagamnak -
a hit is mintha kopna
mióta sehova se tartok
s bár kipróbáltam a lehetetlent
a vége mindannyiszor az lett
hogyan *a könnyek bennem*
egyre csak visszafele folytak - - -

látomás

éjszakánként
ha esőcsatornák vizének
hideg csobogása ébreszt
látlak – ha nem vagy is:
leplombált emlékek közül
parázslék felém alakod
s bár álmaim feledékeny
kikötőiben a rontás szuszog
s szárazvirág-illatod elég
te mégis ott maradsz
hattyúfehéren a körém
szürkülő idő fölött - - -

HANDÓ PÉTER

Az EGY „bolondsága”

Bevezető

Alig több, mint 102 évvel ezelőtt, 1897. március 23-án, hajnali fél ötkor megszületett Eperjesen a XX. századi magyar bölcsélet korának elvárásaihoz legkevésbé igazodó alakja, Hamvas Béla, aki a szovjet-típusú államiság létrejöttét követően, minden félreállítottsága és publikációs lehetőségtől való elzártsága ellenére nem adott fel semmit eredeti koncepciójából, sőt az inkább megerősödött benne: írt, fordított, és ha kellett, a hatalmi gépezettel szemben is gondolkodott, de legfőképp vállalta önmagát, sorsát, és a hozzá tapadó felismerést (ez az alapállás ekkor szinte egyedülálló). Ugyan 1945. novemberében Lukács György segítségével folyamodott tervei támogatásának érdekében, s Lukács bizonyára tisztán látta a Hamvas által képviselt értékeket, mégsem tartotta időszerűnek a kiadásbeli támogatását, elutasította azzal: „Majd húsz év múlva ki lehet ezeket adni, de ma még nem.” Persze köztudott, hogy ekkor már mintegy három évtizedes kommunista múlt áll Lukács mögött, és a „nyugati hatalmak” beleegyezésével folyt az ország szovjetizálása, kommunista rezsimre való előkészítése. Ennek ellenére Hamvas az „*Egyetemi Nyomda kis tanulmányai*” sorozat szerkesztésével és publikálásával nem hagy fel, megszületik és olvashatóvá válik az *Anthologia humana – Ötezer év bölcsessége* című gondolatgyűjtemény. Máságának és az orosz koncepcióba való beleilleszthetlenségének köszönhetően hamar céltáblává válik: 1946-ban Keszi Imre pamfletet ír ellene, 1947-ben Lukács György bírálja a Kemény Katalinnal közösen írt *Forradalom a művészetben* című könyvéért, majd 1948-ban Keszi újra támadást intéz sorozatszerkesztői tevékenysége ellen, melynek következtében könyvtári állásából felfüggesztik, „B-listá”-ra kerül és 1949. március 1-jével nyugdíjazták, megkezdődik kanosszajárása, útja a fizikai megsemmisülés és a szellemi kiteljesedés felé. Ezen választóvonal mentén, 1947-1950 között születik Hermés Trismegistos és a Tarot kommentárja, a *Tabula Smaragdina*, munkásságának legteljesebben aritmológiára épülő műve, EGY-értelmezésünk forrása, lehetséges vitánk alapja.

Az EGY „bolondsága”

Az EGY matematikai értelemben a természetes számsor első egész száma, az a szám, melynek osztókénti szerepeltetésekor minden esetben a számlálóban feltüntetett mennyiséget kapjuk, továbbá bármely mennyiség nullkitevős eredménye, valamint az a viszonyítási pont, melyhez képest minden számszerű helyét egy linearitás mentén kijelöljük, kijelölhetjük. Más megközelítésben az EGY jelenti-jelentheti azt a személyt, aki a tömeglét közepette mer saját sorsot, utat vállalni, egyed-voltára alapozni és benne kitartani. Ezt a személyt, mint önmaga számára autentikus lényt, nevezhetjük EMBER-nek, a hatalom szemszögéből viszont csakis renitensnek, mert világra hangoltsága miatt elvei vannak, nehezen, vagy egyáltalán nem manipulálható, minden esetben a tömegelek holddudvarán kívül helyezkedik el. De tekinthetjük az EGY-et ősi értelmében is vizsgálódásunk tárgyának, melynek minden magyar által máig dekódolható tartalmi üzenetét hordozza az Egyház szavunk, s nem igényel különösebb magyarázatot Istenházkénti használata; vagyis az EGY isten-fogalmunk mindennapokban jelenlévő, de már nem tudatosan használt szinonímája. Ugyanezen az összefüggés-rendszeren belül fellelhetjük az EGY-re vonatkozó szent titlust, használatokor hozzá tapadó oszthatatlan és egész, ugyanaz és azonos, megismételhetetlen jelzőket is. Az EGY problémája tehát összetett: átszövi a létet, s hajszálgökeireivel azon túlra nyúlik. Aki arra vállalkozik, hogy fölkutassa és megértse az önnönmagában hordozott EGY-et, az saját centruma felé való közeledésre tesz kísérletet, minden lépésével eredetéhez viszonyítható távolságát csökkenti; végül elérheti, s megmártózhat teremtődése forrásában. Az út azonban csöppet sem veszélytelen, mivel eltűntek az utolsó hagyományban élő közösségek, s a beavatást kontroláló mesterek. Mindenkinek önmagára és megérezéseire kell hagyatkoznia, egyedül kell döntenie abban, hogy meddig mehet el, milyen mélységig szállhat alá, tudva azt:

„Ami lent van, az, mint ami fent van,
és ami fent van, az, mint ami lent van,
hogyan beteljesítse az Egy csodáját.”¹

¹ Az *Őshagyomány* folyóirat külső borítóján olvasható felirat.

Hamvas Béla fordításában a *Tabula Smaragdina* ide vonatkozó latin változatának részlete: „... minden dolog az egyből származik, az egyetlen gondolatból...” (Hamvas 1994: 16) valamint ugyanezen sorok arab megfelelője ekként hangzik: „Az Egy műve a varázslat. Ebből az Egyből egyetlen művelettel minden létező így keletkezett...” (Hamvas 1994: 18) Hornok Sándor fordításában ez így szól:

„Ahogyan... az összes dolog
az Egynek elgondolása szerint lett,
Úgy minden ebből az Egyből vette eredetét
egyetlen átváltozás által.” (Hermész 1997: 139)

Az Őshagyomány belső borítóján szereplő fordításrészlet szintén figyelmet érdemel, hiszen egy „tradicionális szellemi műhely” tette az 1990-es évek első felében mottójává Szentendrén, ekként fogalmazva meg a gondolatot:

„Mert ahogy minden az Egy-ből
Származik az Egy kiáradása által
Úgy keletkezik most minden ebből
az Egy-ből mágia által.”

Az első és a harmadik idézet így is lefordítható: Kezdetben vala az Egy. Az Egy elgondolja a világot és önmagából megteremti. Ennek a világnak vagyunk részei, s mint tükrei: egészei. Az arab változat szerint ugyan minden létező az Egy egyetlen művelete által keletkezik, ez a keletkezés azonban – az indoárja szemléletnek megfelelően – varázslat, s mint varázslat, nem lehet más, mint káprázat az Egyen belül, ezért mi magunk sem lehetünk kápráztatnál többek, s ebből adódóan minden létezésünk megragadására törekvő gondolatunk csupán a káprázat káprázata, az Egyben lejátszódó illúzió hatványozódása. A negyedik változatban a világ az Egy kiáradása során jött létre, ezáltal továbbra is Egy maradt, ha benne sokaságként is vagyunk jelen. A teremtés azonban ezzel nem fejeződött be. Mágia során kerül minden a maga helyére, kiszakadván az Egyből. Számomra ezen mágia eszköze a szó, mely megszólítja a dolgokat, nevet ad nekik, s néven-nevezettségükkel realizálja őket, teremti a valóságot.

Hamvas Béla szavaival szólva: „... ahogy minden dolog az egy gondolatából származik, úgy a természetben is – átvitelrel ugyan, de – minden az egyből keletkezett.” (Hamvas 1994: 19) Következésképpen, mindennek magában kell hordoznia az EGY-et, vagyis Hérakleitos – (hen panta einai) minden egy – kijelentése igaznak bizonyul.

„A szám értelmezése minden egyéb létezési mozzanat értelmezésének fundamentuma. A számkonceptió dönti el annak a világnak szerkezetét és képét, amelyben élek, s így annak az életnek az alapját, és értelmét, és súlyát, és értékét, amelyet élek.” (Hamvas 1994: 26) A világban benne-lét számtranszmutáció következménye, tehát aritmológiailag értelmezhető.

„Az archaikus szám minden esetben limes. Határ. Törvény (...). Definitív. Olyan szám, amelynek alapja geometrikus. (...) A keresztény szám pedig infinitezimális. Vagy ha így jobban tetszik: zenei. Meghatározhatatlan. Vagyis szabad. (...) Ez az infinitezimális és szabad centrum a személy. A keresztény aritmológia számértelmezése a személyes, egyszeri, egyetlen, megismételhetetlen szám.” (Hamvas 1994: 32) Az archaikus szám a hagyományban, a keresztény a történetben leli fel helyét, ezért egymásnak meg nem feleltethető; az egyik konkrét, a másik végtelenbe tart. Továbbá: „A szám értelme a szám alapjában van.” (Hamvas 1994: 43) Segítségével a sors kiszámíthatóvá és átláthatóvá válik. Aki ismeri számát, az „tudja, hogy hanyadán áll”. „Az analógiás gondolkodás az Egy... jelében áll.” (Hamvas 1994: 52)

Hamvas Béla úgy fogalmaz, hogy az archaikus ember a hagyományban, az elmúlt két és fél-hármezer év embere a történetben élt, de ez a korszak is lezárulni látszik. A hagyomány („a szellem történetfölötti jelenléte” (Hamvas 1994: 131)) időelőttiiséget, a történet időbeliséget feltételez; meglehet, az elkövetkezendő létszakasz időutániságot, időntúlíságot vonz magához, melyben a tömegember, mint egyenlővé vált sokaság lesz jelen. Fűzzük hozzá: „Az egyenlőség az Egység megrablása (MEISTER ECKEHART). (...) Ahol egység van, ott nincs egyenlőség, mert az egyenlőség a különbségek sokaságát elnyomja. Ahol a dolgok egyenlők, ott egység nem valósulhat meg. Önmagammal nem vagyok egyenlő, önmagammal egy vagyok.” (Hamvas 1994: 73)

Történeti ember lévén az időben való kiterjedésem, végtelenhez való véges viszonyom meghatározó szerepet tölt be napjaimban, ezért a „minden egy” kijelentés mellé van jogom odafűzni azon hérakleitos-i gondolatot,

hogy „nem lehet kétszer ugyanabba a folyóba lépni”, s megengedhetem azt a feltételezést, hogy ebben a szüntelen átalakulásban az Egy, mint teremtő intenzivitás, bár értelmében mindig egy, tartalmában mindig másként ragadható meg, amennyiben általam és bennem történetbe ágyazott, változásnak kitett.

„Az Egység az összes lehetőségek (tulajdonságok) kibontakozásának feltétele.” (Hamvas 1994: 68) Az én kibontakozásom az én Egységemben, az emberiség kibontakozása az emberiség Egységében realizálódhat. Ennek eléréséhez azonban erőszakot hordozó eszközök bevetésén keresztül nem vezet út. Sem önmagam, sem az emberiség megerősökölésén keresztül. Ezen egyesülés csak fattyút szülhet. Ma ez történik a politika színpadán. Holott tudvalevő: „Az Egy nem áll szemben a sokkal, hanem teremti azt, a személy nem áll szemben a közösséggel, hanem teremti azt.” (Hamvas 1994: 68) „Az Egység a kezdet, amely minden más számot megért, de amelyet egyetlen más szám sem ért meg, amelyből minden más szám születik, de amely egyetlen más szám szülötte nem lehet (BÖHME).” (Hamvas 1994: 68-69)

Olykor az EGY-et mint ISTEN-szinonímát használjuk, ilyenkor az emberben és az emberi közösségben elérendő EGYSÉG-et az ember és közössége Istenné válásával, Istenülésével jelölhetjük, mert EGYSÉG csak az ISTENSÉG-ben áll fenn, azon keretek között, melyben végrehajtható az egyetlen varázslatának – az aranycsinálásnak a – művelete, megvalósul, hogy „ami lent van, az megfelel annak, ami fent van, és ami fent van, az megfelel annak, ami lent van...” (Hamvas 1994: 16), értelmét leli az, hogy „amikor az ember önmagát fénnel és meleggel itatja át, önmagát Nappá, vagyis arannyá változtatja” (Hamvas 1994: 22) EGY-gyé lényegül, megszabadul. Addig viszont, amíg ez cél, remélt, de el nem ért, nem árt tudatosítanom, az EGY-hez igazítanom sorsom számvetését, hiszen: „Akármilyen mértékkel mérek, minden esetben az Egyhez viszonyítok.” (Hamvas 1994: 131)

A Pilinszky János-i EGY-re-várakozás például így szól:

„Mire megjössz

Egyedül vagyok, mire megjössz,
az egyetlen élő leszek,
csak tollpihék az üres ólban,
csak csillagok az ég helyett.

A temetetlen árvaságban,
mint téli szeméttelen,
a hulladék közt kapirgálva
szemelgetem az életem.

A lesz a tökéletes béke.
Még szívemet sem hallani,
mindenfelől a némaságnak
extatikus torlaszai.

A pöre örökkévalóság.
S a tiéd, egyedül tiéd,
kezdetől fogva neked készült
e nagyszerű egyszerűség.

Mint tagolatlan kosárember,
csak ül az idő szótalan,
nincs karja-lába már a vágynak,
csupán ziháló törzse van.

Mindenem veszve, mire megjössz,
se házam nincs, se puha ágyam,
zavartalan heverhetünk majd
a puszta elragadtatásban.

Csak meg ne lopj! Csak el ne pártolj!
Ha gyenge vagy, végem van akkor.
Ágyban, párnák közt, uccazajban
iszonyú lenne fölriadnom.”

1999. március 29.

Felhasznált irodalom

Hamvas Béla (1994): *Tabula smaragdina*. Szombathely: Életünk Szerkesztősége.

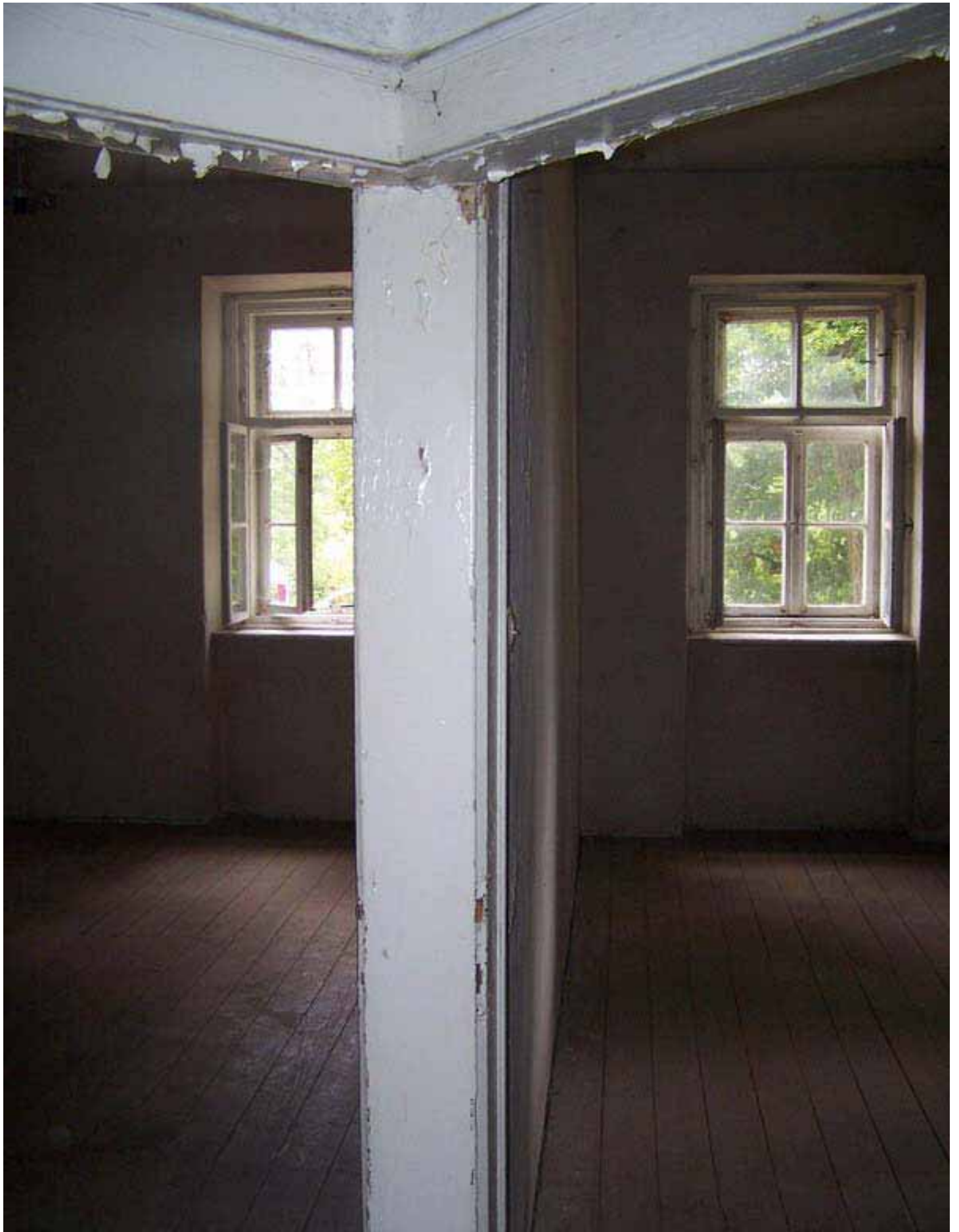
Hermész Triszmegisztosz összegyűjtött tanításai (1997). Budapest: Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó.



DOBROSI ANDREA

Egymáson esve át

Abban és jobban és újra soha már
néznénk és hinnénk szilajabban talán
Amit nem láthatunk elme itt nem ért
a tér üres pörög a mókuserék
Azzal... kivel már nem megyünk de mennénk...
szólnánk hozzá... szólnánk... egy utolsót még
Azért... mit ki nem bíránk... bár fájhatott
vétket messzenéznénk... akár csillagot
Ahol most vagyunk egymáson esve át
égremény földtudat járjuk iskolánk
Addig ameddig fura szerzet a szív
húz... lök zakatol nagy utazásra hív...
Akkor és időben és rosszkor csak úgy
valami volt maradt zavartalanul



SZÁJBELY ZSOLT

Zeusz arca

“A hajó imbolygó körvonalai mintha szintetikusak lettek volna a közelgő messzeség mérgező csókjai ellen. Ezen az éjszakán a Hold reátelepedett az Éjjel kérges tenyerére és örök bizalmába avatta a távolodó álmok narancs pongyolába csavart menyasszonyát. Ha jól emlékszem, haja hínárból avatott költemény, mely idegen matrózok mellkasán pihen, s szemgödre legmélyén, vizenyős közegben ázik az elmúlás...”

“Hogy miről is álmodnak a vízfenék barázdáin lebegő pillanatok? Egy rég eltemetett emlék csontvázán csupán az Idő foszlányai lengedeznek. A szövetek tomboló érzelmeit már leoldotta az emlékezet múlandósága. Néha, mikor az elfeledett érzelmek éjjelein, a sekély, parti vízben tűnt érzékek olvadnak egybe a Hold ezüstsín hídjával, valahol messze, a koponya falain túli csendben valami felsajog...”

“A parti homok, mint múlhatatlan, rendíthetetlen emlékmű. Apró lábak nyomai, melyek megtörnek a fodrozódó habok tátongó szájánál, nyálkává áztatott rúzsos cigarettacsikk, a gyermekét vesztett anya kétségbeesése még lidércfényként ragyog a sóval, párával, emberi tettek élhatalmosságával dúsított légtömegben...”

“Dél felől ormóttan felhők piszkítják a könnytől szürke eget. Mint megannyi kőkorszaki monstrum haladnak égi pályájukon, néha egy-egy sóhaj, mint súlytalan, mégis gigászi szikla útjuk elé áll, és szeretkezésük, mint titánok érzéki háborúja, döng, a természet fonnyadó, kopasz homloka fölött...”

“Hé! Milyen árny suhan ezen égi oratórium közben buja rebbenéssel a sziklák vad párnái közé?
Ki vagy titkos utazó?
Halk, néma döbbenet.
A fodrozódó víztükör végtelenségében Zeusz arca az Időt kémleli...”



SZÉKÁCS LÁSZLÓ

Ősziségek

nedvek nélküli élet
belesárgul a vágyakozás
szabadság penészvirág
s lesz foltos hiénák álma

de meddig nyúlik az idő
hol marja lyukásra savas eső
s miért zaj cafatok
hámozott gondvályúk

ehettél volna sarokházat
hátsó csülköt
beléd füstölt szerelmet
szubkultúra falatokat

elutasítottad epés kényedet
az alkud nélküli életet
őszbe facsarodott bűzölgés
kitüntetett kongás-rothadás

ősz rózsás fergeteghez
krizantémos habfehér halottak
szemesnek - ki nem vert - állított fa
miért barnába ázott ostoba

Duna fodros hérosz
mi mindent borítottál
élő lelkeket erodálsz
bugyogsz iszaptemető

mindig nyár szívja ki
az idegeket utolsó leheletet
zokog a fájdalom gyűlölet
csontokra aszalt szellemek

ősziségek ősziségek
jövönkbe mit keverték

(2006.)

VÉGH JÓZSEF

Tolmács

a besenyő őseire büszke falu

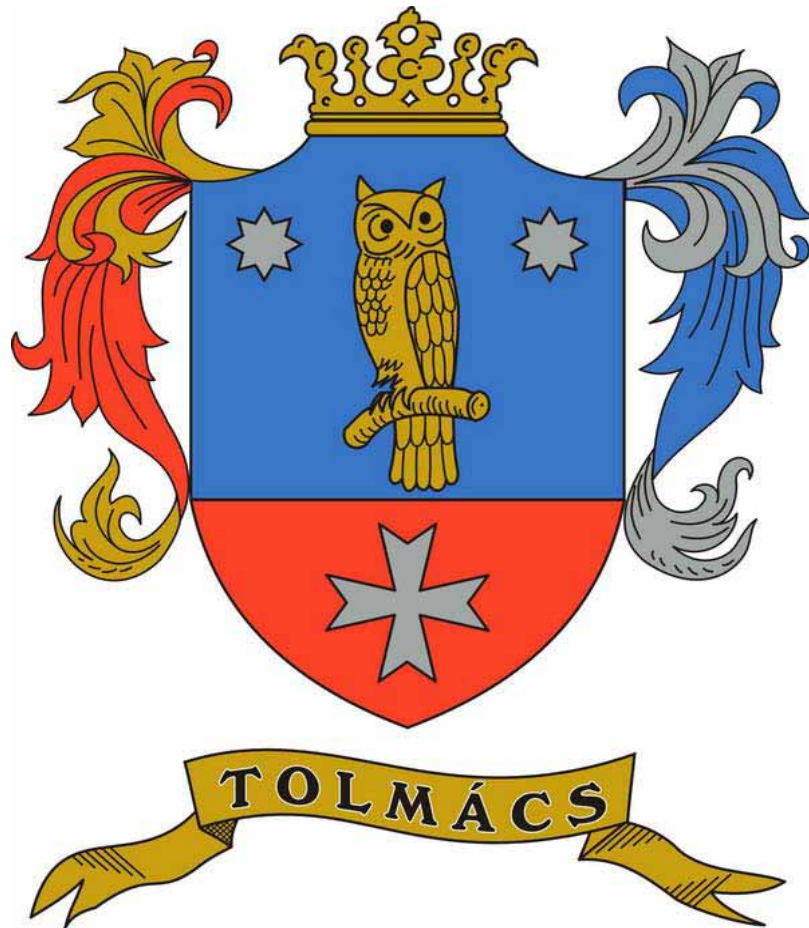
A falu történetének évszázadai

A Nyugat-Nógrádban lévő, Rétsággal szomszédos község neve besenyő eredetű. Jelentése magas udvari méltóságot betöltő személy, aki a törzsfjedelmek közé tartozik. A név eredete arra utal, hogy az egyik – Tolmács nevű – besenyő törzs tagjai lehettek a település őslakói. A besenyők az első árpádházi királyaink idején érkeztek hazánkba, majd fokozatosan beolvadtak a magyarságba. A törzs ősi totemállata a bagoly volt. A szájhagyomány a mai napig őrizi ennek emlékét. Egy XVIII. századi versezet is írja, hogy „*Tolmácson a baglyot istenként imádják*”. A besenyők eltűnésében minden bizonnyal jelentős szerepet játszott a tatárok véres hadjárata.

A mindent elpusztító öldöklést valószínűleg megszenvedték a johanniták tolmácsi rendházának lakói is. 1190-ben kapta meg a falut a Jeruzsálemi Szent János lovagrend, melynek a vármegye területén, még a tatárjárás előtt, három rendháza volt: Szirák, Szomolya és Tolmács. Mind Szomolyát, mind Tolmácsot, melyek a nógrádi várbirtokok közé tartoztak, alkalmasint III. Béla király, a rend nagy pártfogója adományozta. A legjelentékenyebb volt közülük a sziráki rendház, amelynek fennállásáról már 1219-ből van adatunk. Ebben az évben ugyanis Arnold, a János lovagok sziráki procuratora, több zempléni várjobbágyot a lovagok luczi (ma Tiszalucz) birtokának elpusztítása miatt Váradra idézett, ahol a jobbágyok az okozott kárt pénzzel egyenlítették ki. A sziráki rendház a tatárjárás után is fennállott. 1274-ben Péter volt a rendház főnöke (praeceptor), aki egyúttal a szomolyai és a tolmácsi rendház élén is állott. Péter praeceptor az esztergomi Szent Keresztről nevezett János lovagokkal együtt még 1274 előtt bérbe vette Máté, esztergomi örkanonoktól Berén nevű földbirtokát, három márkáért. Mivel azonban a bért pontosan nem fizette, az örkanonok 1274-ben visszavette tőle a bérletet. 1275-ben Umberto Péter volt a sziráki házfőnök, aki talán egy személy volt az előbbivel s aki részt vett a rend ez évi, Csurgón tartott értekezletén. A XIV. században a rendház önállósága megszűnván, a lovagok itteni birtokait az esztergomi ház javadalmaihoz csatoltatták. Maga a helység 1439-ben már a bujáki vár tartozékai között szerepel. 1453-ban Szent-Györgyi Tamás vránai perjel, a lovagrend magyarországi tartományi mestere.

A lovagok tolmácsi birtokára vonatkozólag érdekes adatokat szolgáltat a budai káptalan 1299. évi iktatólevele, mely a váci püspök részére átadott nógrádi részbirtok határait a következőképpen sorolja elő: *»Az első határdomb található egy almafa töve mellett, a nógrádi vár alatt s a dicsőséges szűz egyháza mellett, innen egyenesen haladva kelet felé fordul, hol két határdomb van. És innen egyenesen menve egy körtefához ér, mely alatt van a határdomb; innen lemegy a völgybe, mely patkánytavának neveztetik, innen egyenesen halad és Tolmács földhöz ér és itt ezen Tolmácsföld kezdetén emeltetett a királyi biztos a káptalani kiküldött jelenlétében, új határdombot; innen lefelé menve, két fához ér, melyek alatt két régi és egy új határdomb létezik; innen lefelé haladva, egy fa alatt négy határ szögellik össze, melyek közül az első elválasztja a tolmácsi keresztsek (János lovagok) földjét, a második a váci püspökét Szántó nevűt, a harmadik Apáti nevű földet, a negyedik a kérdéses nógrádi birtokrész.*«

1311-ben Csák Máté dülta fel a vidéket: hadjárata elsősorban az egyházi és a királyi birtokok ellen irányult. Az egyházi átok miatt feldühödött kiskirály garázdálkodása a János-lovagok birtokát is érintette. Ezért is érthető, hogy a János-lovagok hőiesen küzdöttek Károly Róbert oldalán, a Csák Máté hatalmát megtörő 1312. évi háborúban. Alig feledezték el a megpróbáltatásokat, újabb csapás érte őket. 1321-ben leégett a rendházuk. Nem volt más választásuk, ismét építéshez láttak. Miután azonban Zsigmond király megbénította a johanniták működését, ez időtől fogva a rend hanyatlásnak indult.



Zsigmond király második felesége, Cillei Borbála királyné jelentős politikai hatalmat tartott a kezében. Udvartartásának ellátása érdekében a Felvidék királyi várainak egy részét felügyelte. Így fordulhatott elő, hogy 1437-ben zálogba adta a tolmácsi vámot Aranyi István nógrádi várispánnak, ki ötven tiszta aranyforintot fizetett ennek fejében. A bonyolult vámrendszer megnehezítette a kereskedelmet és a faluk közötti kapcsolattartást, de mégis biztos jövedelemforrás lévén, vetélkedtek érte a földesurak. A vámfizetés alól bonyolult kivételek voltak. Így például ha valaki Vadkertről Tolmácsra és Nógrádra ment, és e két helyen már fizetett vámot, ha Jenőn is átment, ott már nem kellett fizetnie.

Nagy Lajos király 1345-ben a johannitáknak adta a vránai kolostort, s egyúttal a vránai perjel alá rendelte az összes magyarországi lovagházat is. Így kaphatta meg a tolmácsi konvent birtokát is Szentgyörgyi Székely Tamás vránai lovagperjel, ki aztán 1453 áprilisában hűbértokknak adta.

A Szobi család tolmácsi birtokosságáról váci káptalan által hitelesített oklevélből értesülhetünk. E szerint 1443. május 23-án Kowar-i Pál mester fia László a maga és édesnővére: Dorottya - Tarnoucz-i Zekel Gergely felesége - nevében a Nógrád megyei Retysaag s Tholmach, valamint a Hont megyei Gywgh, Pothorchan, Zaazd, Keresthur possessiók felét, végül a Hont megyei Zemerred és Keresken possessiók negyed részét, mint amelyek őt Zemerred-i Erdews Miklós magszakadása következtében a vele kötött szerződés alapján megilletik, átadta örök jogon Zob-i Bertalan fiának, Jánosnak.

1393-ben a Lossonczy család birtokolja a falu határát, éppúgy mint a szomszédos Rétság és Szomolya esetében. Az ősi Lossonczy család rokonságban állott a losonczi Bánffy családdal. Első ismert képviselője Tamás, vagy Miklós 1320-ból. A család tagjai közt sok magas hivatalt viselő embert találunk, így szlavóniai bánt, szörényi bánt, erdélyi vajdát, temesi főispánt, nógrádi főispánt, stb.

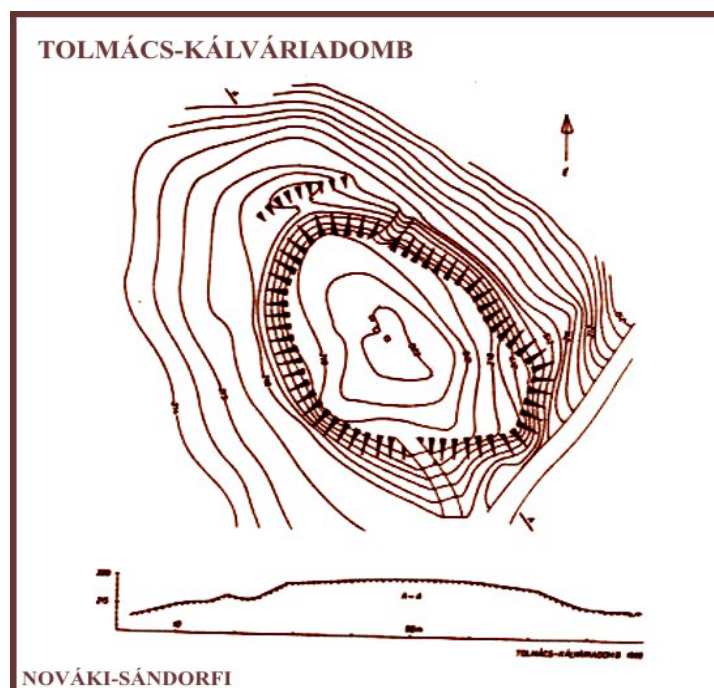
A tolmácsi johanniták emlékét még évszázadokig őrizte a Kálvária-dombon felállított templomuk. Egy 1989-ben lezajlott feltárás során arra is fény derült, hogy a templom erődített volta miatt védelemül is szolgált a nehéz időkben itt élő népességnek. Valószínűleg egy korábban meglévő kis földvárra építkeztek a johanniták. 1800-ban még említik a roskadozó templomot, s annak kétharangos haranglábát. Az épület 1845-ben aztán végképp megadta magát a sorsnak, s összeomlott. Kövei tovább élnek a mai templomban. A kálváriai templom alapfalainak nyomvonalát egy fagyalsövényvel jelezve ma is láthatjuk. Az ásatás során több sír került napvilágra. A templom fennállása korában szokásos volt a templom közvetlen környékén, az úgynevezett cinteremben való temetkezés. A Kálvária-domb azonban meglehetősen kevés helyet biztosított a síroknak. Mikor a temető betelt, az elődök maradványait egy közös sírba, úgynevezett osszáriumba helyezték. A későbbiek során mégis kénytelenek voltak új temetőt keresni. Hihetőleg ez a régi iskola helyén volt, hisz annak alapozásakor megtalálták a temetőkapolna nyomait és néhány szerzetes sírját is.

Visszatérve a XV. század zivataros évtizedeihez, megemlítjük, hogy még a török hódoltság időszaka előtt önálló plébániaként működött, hisz az 1542. évi adóösszeírásban egy forint adóval szerepel a „*tholmachī*” plébános.

1554-ben Vác, Nagyoroszi és Nógrád elfoglalása során török uralom alá került Tolmács is. 1562-63-ban a nógrádi szandzsákbéghez tartozott hódoltsági helyként. 20 adóköteles házat írták ekkor össze, Ahmed nógrádi bég hűbértokaként. 1582-83-ban Mohamed bin Bali hűbértoka, majd miután 1594. februárjában Pálffy Miklós visszafoglalja Nógrád várát, s ezáltal a térséget is, ha átmenetileg is, de újra magyar kézre kerül. 1598-ban Illésházy István nádor volt Tolmács földesura. Feljegyezték róla, hogy „*szép esze által naggyá emelte családját*”. Az 1594. és az 1602. évi országgyűlésen jeleskedett. 1603-ban megvádolták a király elleni lázítással. Lengyelországba menekült, honnan hazatérve Bocskai visszaállította őt korábbi javaiba. Főleg ő segítette trónra II. Mátyás királyt. Szolgálatiért választották 1608-ban nádorrá.

A hódoltság időszakában a katolikus plébániák sokat szenvedtek. Több település áttért a reformáció idején az új vallásra. A törökkel is szövetkező Bocskai és Bethlen hadjáratai is erősítették ezt, mikor a protestáns vallás védelme érdekében elfoglalták a császáriaktól Nógrád várát. A váci egyházmegyéhez tartozó plébánosok nagy része elpusztult. Helyüket több településen a török által „félpapok”-nak nevezett licenciátusok igyekeztek pótolni. Jó szónoki tehetséggel bíró, fel nem szentelt hívők – többnyire tanítók – voltak, kik elvégezhettek a legtöbb egyházi szertartást. Tolmácson Jászberényi Mihály licenciátus igyekezett a hívek segítségére sietni.

A török uralom utáni rablóvilág felszámolásában a parasztvármegye szervezete volt eredményes, melynek főkapitányi tisztét nemesek töltötték be, kapitányai és hadnagyai azonban parasztok voltak. Nógrád vármegye 34 hadnagyi székhelyének egyike Tolmács volt.



A tolmácsi földvár és rendház

A török után a Komárom megyéből származó gyerkényi Pyber családot találjuk földbirtokosként Tolmácson, kik az elpusztult népeiséget szlovákok betelepítésével is pótolták. A hagyomány szerint a német birodalomból, az egykor úgynevezett „imperium”-ból származtak, s már a XV. században Magyarországon voltak. Pyber Benedek 1481-ben Buda várának gondviselője volt. Nemességüket Mátyás királytól kapták 1484-ben. A család tagja volt Pyber János egri püspök. Pyber József - 1723-ban renováltatta a tolmácsi kálvária-templomot. -, 1730-ban nógrádi főszolgabíró, 1737-ben megyei alispán volt.

1770-ben Pamhakek József, Pyber Benedek és Liphay Pál a legfőbb földbirtokosai.

A Pamhakek család magyar nemességét Bernát nyerte III. Károly királytól 1712-ben kelt címeres, nemes levélben. Bernátnak testvére, vagy fia Mihály 1713–1719-ig Komárom vármegye főjegyzője, ki ellen 1726-ban a budai apácák zárdája indított pert.

A Liphay egy törzsökös magyar család, melynek eredetét biztosan a XIII. században a tatárjárás utáni időszakig, mintegy 1263-ig vezeti vissza. Eredetét Liptó vármegyei Lubelle helységből nyerte. A család első ismert törzse Myloth Liptó megyében Likva helységet bírta, és azt bírták fiai, és unokái is, míg Mylothnak fiai Zaad és ennek testvérei Likva helységért csere adományban 1341-ben Róbert Károly királytól Lubelle helységet nyerték. Ez időtől a család tagjai magukat 1435-ig „de Lubelle” nevezték, és írták.

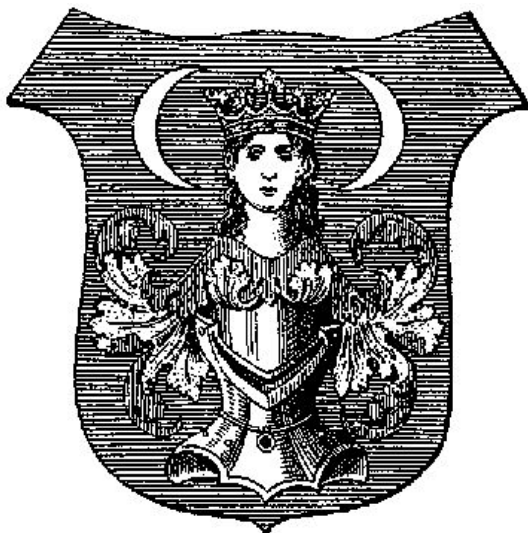
A régi templom oly romossá vált, hogy életveszélyes volta miatt Szerdahelyi Gáspár váci segédpüspök 1788-ban bezáratta. A tolmácsi hívek ezután csak apró Szent József kápolnában tarthatták istentiszteleteiket. Ezért született meg ekkor az elhatározás, hogy új templomot építenek. Ennek érdekében a község megvásárolta Szentiványi Anzelmtől a még a Pyber család által épített kastélyát. Ezt alakították át az ősi templom köveit felhasználva. Az új templomot 1854. szeptember 24-én Fogolykiáltó Boldogasszony ünnepén szentelte fel Rozgoványi Ágoston váci püspök.

A liptószentiványi Szentiványi család ősei II. Endre király uralkodása alatt Csehországból származó hadvezérek voltak. A családnak ősi osztatlan birtoka Liptó megyében a Szent-Iványi uradalom, mely Bocza bánya mezővároson kívül hat helységből állt. Ősi várak, a (castrum sancti Joannis bapt.) mely magyarul „Szent-Ivány”-nak neveztetett, a Hradeki hegyen volt található. Bogomér jelentős szerepet játszott a tatárok elleni harcokban. Tolmácson Szentiványi Márk szerzett birtokot. Gyümölcsfaiskolája országos hírnévnek örvendett. Testvére, János, Nógrád vármegye első alispánja, ennek fia Anzelm vármegyei főszolgabíró, 1832-36-ban és 1839-ben országgyűlési követ volt. A család építette a falu közepén ma is álló kastély ővét. Szentiványi Anzelm 1854-ben bekövetkezett halála után a birtok a ghymeszi és gácsi, gróf Forgách családra szállt.



A Liphay család címere

Ősrégi család, mely a Hunt-Pázmán nemből származtatja magát. Történeti oklevelekkel kimutatható őse a családnak Ivanch ispán, aki 1200 táján élt. Forgách Antal kancellár, a magyar királyi udvari kancelláriánál 1838-ban tiszteletbeli fogalmazósággal kezdte közpályáját. 1842. a fiumei kormányzék elnökévé s váltó- és kereskedelmi főtörvényszéki előadóvá nevezték ki. 1846-ban a pesti váltó-törvényszékhez tették át. 1848-ban a főrendiház jegyzője volt. A szabadságharc alatt szomorú emlékű szerepet játszott az ellenséghez csatlakozván. Windischgrätz herceg Heves vármegye királyi biztosává, tábori biztossá, majd az északi vármegyék főbiztosává nevezte ki. Ezek miatt nyerte a *muszkavezető* gúnynevet testvérel, Sándorral, aki az orosz sereg mellett császári biztos volt. Az elnyomatás korszakában egy ideig a kassai kerületnek volt főispánja, azután a csehországi helytartóság elnöke volt. 1859-ben a császári és királyi belügyminisztériumnál osztályvezető, 1860. augusztusában Morva-, novemberében Csehország helytartója lett. 1861-től gróf Vay Miklós lemondása után a provizorium idején Magyarország kancellárja volt 1864 áprilisig. 1867 óta több országgyűlésnek volt tagja, előbb Deák-párti, a fúzió óta mint szabadelvű képviselő. Birtokai voltak Tolmácson kívül Gácson, Kékkőben és Kelecsényben.



A Forgách család címere

A XIX. század elején bizony meglehetősen rossz útviszonyok mellett nehézkes volt a közlekedés. Ennek köszönheti a falu egy nevezetes vendégét. Bajza József, a reformkor jeles irodalmára írta 1828. december 8-án kelt levelében barátjának Toldy Ferencnek az alábbi sorokat: „*A múlt hónapban kétszer jártam Nógrádban familiám dolgában. Második ízben elfutottam volna egynapi látogatástokra, de kerekem s tengelyem Tolmácson (Rétság mellett) letörvén egy napot kellett csináltatásokra vesztenem.*”

Az 1848/49-es szabadságharc során Nógrád megye elsőként állította ki önkéntes nemzetőr csapatát. 1848. augusztusában megkezdődött a toborzás. Az önkéntesség azonban – be kell valljuk – nem működött igazán. Jól jellemzi ezt a tolmácsi példa. A lakosság arányában hat nemzetőrt kellett kiállítania. A szóba jöhető 42-ből a korábbi toborzás tapasztalatait figyelembe véve magánosokat és az apró gyerekeseket. Az augusztus 31-re kitűzött sorshúzásra 17 fő maradt mindössze. Közülük választották ki a leendő fél tucat nemzetőrt. A tolmácsiak azonban nem gondoltak arra, hogy ők személy szerint vegyenek részt a csatározásokban, hanem – mint az megyeszerte általános volt – maguk helyett megfizetett helyettest kívántak állítani. Ezért írtak már a sorshúzást megelőzően Batthyány miniszterelnökhöz, kérdező, hogy a helyettesítés költségét miért csak a 17-nek, s nem a 42 hadkötelesnek kell állnia?

Ez az ellenérzés a későbbiekben megváltozott, hiszen mikor 1849. januárjában a magyar sereg visszavonulásra kényszerült, a tolmácsiak is fűtött szobával, meleg borral, együttérzéssel fogadták a honvédeket.

Rétság mai körzete túlnyomórészt az egykori Kékkői járáshoz tartozott. Nógrád vármegye 1848. augusztus 29-én tartott állandó választmánya VI. századra osztotta fel a nemzetőröket. Tolmácsi honvédek a VI. századba kerültek. Az 1848. szeptember 21-én, Balassagyarmaton tartott teljes hatalmi választmányi ülés döntése szerint az egész járásnak összesen 944 újoncot kellett kiállítania. Köztük Tolmácsonál negyvenkettő szerepel, de valójában csak tizenhat tolmácsi honvédről tudunk.

Tolmácson is több ízben volt sorozás. Az 1848. szeptember 11-én Érsekivádkerten megtartott zászlószentelés után a honvédsereg 12-én Rétságon és Tolmácson keresztül vonult Vác irányába.

A szabadságharc alatt a legnagyobb terhet az jelentette Nógrád megyében, hogy az átvonuló és az itt állomásozó seregek élmezőnyéről neki kellett gondoskodnia. A világosi fegyverletétel után úgyszintén el kellett látnia megszálló katonai erőket. Tolmácson is császári alakulatok állomásoztak. A szabadságharc bukása után megindult a megtorlás, a hajsza a volt honvédek felkutatására. Miután ez a hadsereg felaprózódásához vezetett, a feladatot átadták 1850-ben a zsandárságnak. Ennek keretében hoztak létre Tolmácson is zsandár szakaszzparancsnokságot.

A szabadságharc után – mintha nem lett volna elegendő a sok megpróbáltatásból – újabb csapás várt a volt honvédekre. 1849. októberében a császári hadsereg főparancsnoksága elrendelte, hogy „*a felkelő seregben szolgált minden egyén előállítandó és a hadsereg állományába osztályozás nélkül besorozandó*”. Valóságos hajtóvadászlat indult meg a volt honvédek után, kik közül sokan inkább vállalták a bujdosó életet, hogy szegénylegényként, betyárként a Börzsöny rengetegeibe menekülnek.

A forradalmi gondolat bukása után folyamatosan felügyelték mindazokat, akik bármi szerepet vállaltak a szabadságharc során. Egy 1850. március 2-án kelt Nógrád megyei jelentés arról ad hírt, hogy az alsóbb osztály tagjai nemigen mozgolódnak, de a „míveltebb osztály” képviselői közt már nem ily megnyugtató a helyzet.

1850. áprilisában összeírták a volt honvédeket. A tolmácsi listát Gonda István, a helység helyettes jegyzője készítette el április 22-én.

Neve	Születési helye	Észrevételek
Varga Pál házas	Szátok	A magyar táborbul mostanáig vissza nem tért, holléte nem tudatik.
Hajcsúcs Mihály házas	P.Bodony	E folyó évi vizsgálatot kiállván hazabocsájtott.
Szele Péter nőtelen	Tolmács	E folyó évben újoncnak besoroztatott.
Grim Jakab nőtelen	Galiczia	Vizsgálat után mint alkalmatlan elbocsájtott.
Dubovszki Márton nőtelen	P.Szántó	A magyar táborbul még vissza nem tért holléte nem tudatik
Bárán János nőtelen	N.Libercse	Még vissza nem térvén holléte nem tudatik.
Trenovszki Ferenc házas	Tolmács	Debrecenből mint beteg obsittal elbocsájtott. szolgál Vácon.
Haljárski János nőtelen	Korpona	Vizsgálat után mint alkalmatlan elbocsájtott.
Benkó Márton nőtelen	Tolmács	E folyó évben újoncnak besoroztatott.
Borlik János nőtelen	Tolmács	Vissza nem térvén holléte nem tudatik.
Sztrapka Mihály házas	Bánk	Vizsgálat után mint alkalmatlan elbocsájtott.
Dobróczy Péter nőtelen	Berczel	A vizsgálat után megugorván holléte nem tudatik
ör. Drájkó János nőtlen	Tolmács	Újonnan besoroztatik.
ifj. Drájkó János nőtlen	Tolmács	Újonnan besoroztatik.
Gyuricza Filep nőtelen	Tolmács	Lábaira megromolván mint alkalmatlan hon tartózkodik.
Dolina János nőtlen	Tolmács	Vizsgálat után mint alkalmatlan elbocsájtott.

A Borlik név valószínű elírás, s Botlik a helyes. A tizenhat összeírtnak a fele nem tolmácsi származású. Ezek vagy beházasodtak a faluba, vagy pedig valaki pénzért állította maga helyett. Öten is inkább vállalták a bujdosást, mintsem a császári seregben való további hosszú katonáskodást. Négyen újra besoroztattak.

Egy 1851-ben megjelent forrás szerint a falu „*határa 2500 hold, mellyből szántóföld 691, rét 295, legelő 250, szőlő 466, erdő 750 akác és topoly fákkal. Ezekből úrbériség 549 hold; a többi urasági. Földje meglehetősen, s terem rozstot, árpát, kukoriczát, zabot és burgonyát. Lakja 721 kath., 16 evang. Határát nedvesítik a Fekete patak, jenei tóból kifakadó patak, az iringi forrás és a Lókos folyó. Bírja Szentiványi Márk, kinek itt szép laka, s jeles gazdasága, s igen híres gyümölcsöse van.*”

Borovszky írja, hogy az 1900-as évek elején a falu jelenlegi birtokosai Herzfeld Frigyes és Edvi Illés Ödön.

Herzfeld Frigyes az ország egyik legnagyobb gabonakereskedője volt. 1858-ban született Baján. A bajai középiskola után a kereskedelmi akadémiát Bécsben végezve Hamburgban, Győrben és Budapesten szerzett gyakorlatot. 1893-ban vásárolta meg a 1600 holdas birtokot. A Szentiványi kastély alapjait felhasználva újat építtetett magának. 1918-ban építtette meg azt a szeszgyárat, melyet később vejével Martos Frigyes gépgyárossal üzemeltetett. A ma is működő Erdőkémia üzem elődjét.

Az Edvi Illés egy régi család, minden valószínűség szerint az Illés-nemzetségből. Neve sokféle változatban fordul elő: Ellyes, Ellies, Elyes, Elés, Ellés, majd Illyes. Illies, Ilies, Ilés vagy Illés, sőt még Helie néven is találkozunk vele a legrégebbi okmányokban. A legrégebbi oklevél egyike, melyben a sok változaton átment Illés név előfordul, 1440. jan. 12. kelt s ebben Zala megye jelentést tesz arról, hogy özvegy Káli nemes Elés Péterné és fia György elcsalták Zegfalvi Jánosnak és fiainak bérését s öt jobbágyként maguknál tartják. Ettől kezdve mind sűrűbben találkozunk a zalavári és kapornaki convent okleveleiben a családdal. De a dicalis összeírások is megemlékeznek róla: 1513. Illés Péter Zalapathakán, György Hegyfaluban, Mihály Felsőkeresenyben, 1544. Bálint ugyanott fizetnek adót. A család a XVI. században már igen nagy lehetett s megtelepedett volt a szomszédos megyékben is. Így az e század végén Vas megye három helységében találunk Illéseket; ugyanezen időtájt Veszprém megyében Takácsiban is élnek a család egyes tagjai, elszármazván már ekkor a család Sopron megyébe is, stb. A régi oklevelekből tehát megállapítható, hogy a család a XVI. században már igen elszaporodott és számos férfitagot számlált. Valószínű, hogy a török háborúk igen megtizedelték az ő soraikat is: a régi vasmegyei Illések utódai közül csak azt az ágat ismerjük, mely a XVI. század végén Sopron megyében tűnik fel s jórészt Edvi Illés néven szerepelnek. A családi fészke a Sopron megyei Edve község.

Edvi Illés Ádám, a pesti ügyvéd 1860-ban egy úrilakot építtetett a tolmácsi birtokán, melyet később fia, Ödön vett át. Unokája, kit szintén az Ödön névre kereszteltek, meteorológus és festőművész lett.





Az idősebb Edvi Illés Ödön birtokáról pontos leírásunk van. Az összterülete 612 katasztrális hold, melyből kert és beltelek 8.5, szántó 391, kaszáló 19, legelő 30, erdő 154, szőlő 2.5, adó alá nem eső terület 7 k. hold volt. Gazdasági és üzemszer 6-os vetőforgóban működött. Tengerit 40, vörösherét 30, lucernát 20, bükkönyt 20, burgundi répát 15 és mákot 10 holdon termeltek. Lóállománya 11 jószágból állt; ebből igás 7, urasági 4, mind állami ménektől származó és a gazdaságban jól használható. Szarvasmarha állománya 68 darab; ebből jármosökör 28 gömöri; tehén 18, tinó 12, üsző 8 és 2 tenyészbika, mind simmenthali és berni keresztezés. Juhállománya 700ra tehető, hazai fésűsgyapjas, 20 tenyészkoval. Sertésállománya 48 kisjenői szőke göndör mangalicából áll, közöttük 10 anyakoca és 2 kan. Napi tejtermelés 120–150 liter, melyet lefölöznek s vaj készül belőle, amit nyáron helyben, télen Budapesten értékesítenek. Baromfitenyésztésében vegyesfajta tyúkokat, ludakat és pekingi kacsákat nevel, leginkább házi szükségletre. Van méhészete, 10 törzs, országos méhészeti egyesületi kaptárokban. Erdészetében uralkodó fa az akác, melyet 20 éves fordában kezelnek. A szállítási utak jók. A termék szőlőkaró, gazdasági szerszámfa, lőcs és tűzifa. Borászatában a fő borszőlőfaj ezerjő, mézesfehér, rizling, kadarka és amerikai alanyra oltott riparia portalis; a fő csemegefaj a piros és fehér chasselas. Gyümölcsösében kb. 300 különféle fajú fa van, a fölösleget Budapesten értékesítik. Van Herzfeld Friggyessel közösen egy kétkerekű patakmalma, több vető, két fűkaszáló és egy arató (marokrakó) gépe. A munkaerőt helyben szerzi. Napszámár férfiaknál 120–240, nőknél 80–120 fillér. Az átlagos földhaszonbér e vidéken kicsiben 30, nagyban 16–20 K.

A krónikák feljegyezték, hogy 1885. júniusában csaknem az egész község leégett. A nagy szárazság, s a hirtelen feltámadt szélvihar ellenállhatatlanul terjesztette az ősi veszélyt. Több mint száz ház vált áldozatává. Porig égett az iskola is.

Nehéz idők vártak akkoriban a falu népére. A század vége felé az addig szép hozamú szőlőkultúra a filoxéra áldozata lett. Tolmácson ezidőtájt 170 gazdának volt szőlőbirtoka, amely összesen 227 katasztrális holdat tett ki. Híres volt a tolmácsi bor és csemegeszőlő. El is kelt mind a pesti és a bécsi piacokon. Az amerikai gyökértetű véglegesen elpusztította a jól fizető kultúrát, melynek nyomát máig őrzik a falu határában sorakozó pinceházak.



Az egykori virágzó szőlőkultúra emléke: a pincesor

Az oktatás történetének csak néhány jelentősebb epizódját villanthatjuk fel e helyütt. Az első ismert tanító Babindali György volt, ki 1762-ben érkezett Tolmácsra. Azt megelőzően Veresegyházán tanított. Tanulóinak száma 1770-ben húsz, 1772-ben már csak hét volt. A növendékeket az olvasás és az írás tudományára tanította. 1772-ben a tanító jövedelme az alábbi tételekből állott: seminaturaként 4 pm (pozsonyi mérő) őszi, 4 pm tavaszi, 1,5 szekér széna, a községtől 6 pm búza és 3 media vaj.

Egy 1900-ban kelt forrásban az alábbiakat olvashatjuk: „A község lakóinak száma 795; ezek kevés izraelita kivételével római katolikus vallásúak és magyarok. A tankötelesek száma 135; ezek közül mindennapi tanköteles 93, ismétlő 42. Vallás-ra nézve 131 róm. kath., 4 izr., kik valamennyien iskolába is járnak. A községben van elemi népiskola két tanítóval és két tanteremmel. A róm. kath. elemi népiskola a Johanniták idejében már létezett. A jelenlegi iskolát a kath. közönség Szentiványi Márk támogatása mellett 1825-ben építette, melyet az 1885-iki tűzvész után az iskola 800 koronás régi alapítványa kamataiból és a Szentiványi családtól kapott földek összegyűjtött jövedelméből építettek újra. 1895-ben egy másik tanterem is állíttatott fel s ugyanekkor épült a másodtanítói lakás is az iskola vagyonából. Az iskola jelenlegi tanítói Klesicz Mátyás és Flórián Márton, mindkettő okleveles, az országos tanító nyugdíjintézet tagja. Az iskolát államsegéllyel a római katolikus hitközség tartja fenn. Az iskola felszerelése jó, tannyelve magyar, tanulóinak 10 évi átlagos száma 110 mindennapi és 30 ismétlő.”

A tolmácsi iskola történetének meghatározó személyiségei voltak a Flórián család tagjai. Nógrád-Honti Kultúra 1924. szeptember számában az alábbiakat olvashatjuk a Példaképek című írásból:

“Id. Flórián Márton róm. kath. igazgatótanító született: Vácson 1857. máj. 24-én. Tanítói oklevelét 1878-ban a budapesti kir. kath. tanítóképzőben szerezte. Tanítói pályáját a verseyi állami iskolánál kezdte. Működött: Duna-Adonyban, Borsosberényben és 1897-től a mai napig Tolmácson hol gazdakört, hitel és fogyasztási szövetkezetet alapított s vezet. Tizenhét évig a nógrád-romhányi kath. tanítói egyesület jegyzője.”

Ifj. Flórián Márton követte atyja nyomdokait. Halála után így méltatta munkásságát a megyei sajtó: *“Csaknem egy évvel ezelőtt: 1942. okt. 9--én örök álmra hunyta szemét a vármegye tanítói gárdájának egyik legmunkásabb, legderekabb tagja: Flórián Márton tolmácsi rk. igazgató-kántortanító, a Nógrádvármegyei Általános Tanítóegyesület alelnöke. A szerkesztőség csak a közelmúltban értesült elhunytáról, ezért elkésve róhatjuk le a kegyelet adóját; halálának évfordulójára gyűjtjük meg az emlékezés tüzét, hogy annak fényénél nemes tanítói egyénisége példaképen előttünk lebegjen. Flórián Márton igazgató-kántortanító 1882. nov. 22-én Borsosberényben született, ahol atyja kántortanító volt. Középiskoláit Vácott, a tanítóképzőt Esztergomban végezte. Itt nyert oklevelet is 1908-ban. Tolmácson 1908. óta működött, mint kiváló tanító, bírva a tanítványok és felnöttek osztatlan szeretetét. Az első világháborúban részt vett. Egyszer megsebesült, majd az orosz fronton 6 évig tartó fogságba esett. Innen szerencsésen visszakerülve folytatta Tolmácson áldásos népnevelői tevékenységet, míg a halál el nem ragadta őt. Sokat dolgozott az iskolán kívül is: A Hangyának elnöke, a Hitelszövetkezetnek ügyvezetője, a Levente Egyesületnek elnöke volt. Tűzoltóparancsnok, járási tűzrendészeti felügyelő, a MÉP választókerületi titkára is volt egy személyben. Hosszú ideig a Nógrádvármegyei Általános Tanító-egyesület Nógrádi Körének elnöki tisztét ő töltötte be. Tanítóegyesületünk választmányában is közhasznú tevékenységet fejtett ki. Tagja volt a vármegye törvényhatósági bizottságának és kis-gyűlésének. Aki ily sokoldalú munkával szolgálta nemzete jobb jövőjét, az valóban megérdemli, hogy emléke kitörülhetetlenül ott éljen kartársaink és községe népének lelkében. Nyugodjék békében!”*

A család legmagasabb ívű pályát befutott tagja Flórián Endre fizikus volt.

1922. április közepén jeles vendég érkezett a faluba. A magyar zenei élet kimagasló egyénisége, Kodály Zoltán járt Tolmácson, hogy felgyűjtse azokat a szép dalokat, amelyeket az itt élők még szüleiktől tanultak. A világszerte ismert zeneszerző nem csalatkozott, huszonegy népdallal gazdagodott a gyűjteménye, s ezzel együtt a magyar népzene immár örök életre megőrzött dallamtára.



A Szentiványi kastély

Látnivalók

A római katolikus templom

A mai templom helyén 1720 körül kastélyt építettek, ez a XIX. században Szentiványi Anzelm birtokában volt. Az egyház 1827-ben kérte, hogy a kastély ebédlőjét kápolnává alakítsák át, időközben azonban az épület romossá vált, s a templomépítés 1851-ben a megvásárolt kastély falmaradványain indult meg. A mai templomot 1854. szeptember 24-én szentelték fel, s az 1885-ös tűzvész nem érintette. Az épület egyhajós, keletelt, barokk sisakos homlokzati toronnyal. Falait lizénák tagolják. A szentély egyenes záródású, déli oldalához sekrestye kapcsolódik, mely íves, megtört vonalú oromzattal épült. Az ablakok szegmentívesek, záróköves keret hangsúlyozza őket. Belső tere három szakaszos, a kupolaboltozatot pillérek nyugvó hevederek tartják. Nyugati oldalán karzat helyezkedik el.

A templom védőszentje Szent Lőrinc, Valeriánus császár keresztényüldözése idején, II. Sixtus pápa tanítványa és kiváló tulajdonságai miatt, fiatal kora ellenére fődiakónus volt. Mint ilyen, a pápa oldalán segédkezett a szent áldozat bemutatásánál, az egyházi javakat őrizte, és a szegényeket gondozta.

A templom - Szent Lőrincet ábrázoló - főoltárképét Warschagh Jakab festette, ki a XIX. század 30-as, 40-es éveiben nagy mennyiségben festett boltcégéirevel tűnt fel Pesten, s emellett arcképeket is festett. Fennmaradt a régi Tabánról festett képe, s néhány alkotása, melyet a budapesti Rókus kápolna számára készített. Néhány pest-budai tájképet ábrázoló üvegpothár képét is neki tulajdonítják.

Templomkertben három emlékművet is találunk. A szép Szentháromságszobrot 1906-ban állíttatta özvegy Varga Józsefné és fia. Egy emlékgúla Szentiványi Anselm, Tolmács egykori fölbirtokosa emlékét őrzi. A parkban látható feszületet a Rosenbach család állíttatta 1874-ben. A templom falán az egyik az átépítés dátumát jelzi, míg a másik a második világháború tolmácsi áldozatainak névsorát tartalmazza.



A volt Szentiványi kastély

A barokk jellegű kastélyt a Szentiványi család építtette a XVIII. században. Az új tulajdonos Herzfeld Frigyes 1893-ban vásárolta meg, aki nagyobb külső és belső átalakításokat végeztetett rajta. Napjainkban a téglalap alaprajzú, földszintes épület igen elhanyagolt. Déli homlokzatán emeletes középrizalit helyezkedik el, előtte kiemelt terasz található, amelyen egykor hat pilléren nyugvó, félköríves nyílású előcsarnok állt. A középrizalit volutás oromfallyal van lezárva, ebben ma három ablak található. Földszinti ablakai füles, zárköves vakolatkerettel díszítettek, a rizalit emeleti ablakai felett az egybefüggő, íves, megtört vonalú szemöldökpárkány még a barokk épület díszítőelemeihez tartozik. A régebbi manzárdtető helyett ma kontyolt nyeregtető fedí. Az épület kétmenetes, belső tere többszörösen átalakított. Helyiségei részben boltozottak. Az épület magántulajdonban van, jelenleg nem látogatható.



Jeles személyiségek Tolmácsról

A meteorológus és festőművész: Edvi Illés Ödön

1877. március 23-án született Tolmácson. Középiskolái elvégzése után a budapesti Magyar Királyi Tudomány Egyetem matematika - fizika szakos hallgatója. 19 évesen az Országos Meteorológiai és Földmágnességi Intézet tisztviselőinek sorába lépett. 1896-tól tiszteletbeli, 1899. március 1-től fizetett kalkulátorként dolgozott az Intézetnél. Cikkei jelentek meg a Meteorologische Zeitschriftben, Az Időjárás című folyóiratban. Huszonkét évesen váratlanul hátat fordít a meteorológiának. Münchenben és Párisban lett festőművész növendék. Hamarosan ismert művésszé vált. Festőművész tájképek mellett számos tudós portré és intézmény megfestője. A Meteorológiai Intézet megrendelésére elkészítette az első igazgató, Schenzl Guidó, majd Konkoly Thege Miklós, Steiner Lajos, Róna Zsigmond, Fraunhoffer Lajos, és Réthly Antal portréit. 1897 körül festette az ógyallai Konkoly-Thege csillagvizsgálót. Több kiállításon vett részt. A Téli táj című képét a Szépművészeti Múzeum vásárolta meg. Az első világháború után is elismert festő volt. Főként tájképeket festett, alkotásait a lágy, összemosódó pasztellszínek jellemzik.

A Lyka Károly szerkesztette Művészet így ír a Szent György céh művészeti aukciója kapcsán: „Nagyobb kollekciónal vonult fel Edvi Illés Ödön, aki részére ez az aukció egyszersmind kollektív kiállítás is volt. Edvi Illés Ödön ezúttal igen szimpatikusan mutatkozott be. Nem kutató művész, de minden művén meglátszik a művészember és a természet szeretete; naturalista festő, ez magyarázza, meg a színekben való örömet és piktúrájának minden idegességtől való mentességét ; képei levegősek, vonásai határozottak ; aki a természetet a maga egészséges valóságában szereti, sok örömet lelheti akármelyik képében. Edvi Illés fiatal ember, 1877-ben született. Hogy a monumentális festészet terén mit tud alkotni, azt megmutatta «Zsuzsanna a fürdőben» című nagyméretű vásznával, mely a Műcsarnok 1913. évi kiállításán tűnt fel.”

Nem sokkal élte túl Budapest ostromát, hol 1946. június 6-án elhunyt. Egykori kollégája, dr. Réthly Antal, a Meteorológiai és Földmágnességi Intézet igazgatója szép méltatással búcsúzott a meteorológusból lett festőművésztől.

A fizikus: Dr. Flórián Endre

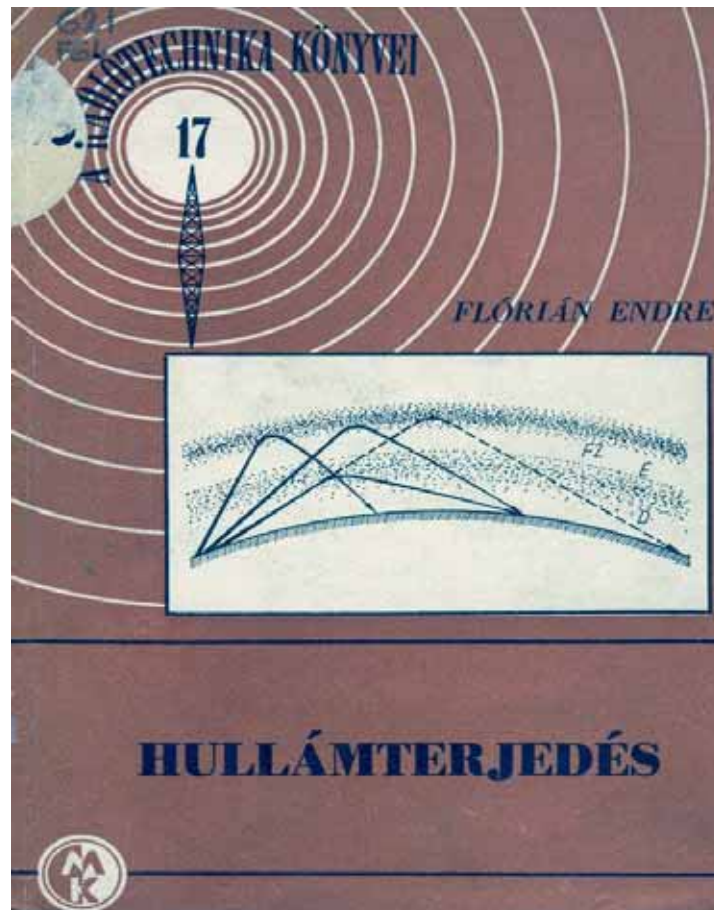
1910. április 19-én született Tolmácson. Tizennégy éves korában építette meg az első detektoros rádiókészülékét, s ezt viszonylag gyors fejlődés követte. 1927. nyarán már egy „ötlámpás” készüléket vitt haza a tolmácsi vakációra. A nyári diósjenői hadgyakorlatra behívott katonák parancsnokához egy telefonvonalat húztak ki, amely a házuk tetején is keresztül vezetett. Rácsatlakozott, s lehallgatta a parancsokat, de ez antennája is volt egyben.

Középiskoláit a váci piarista gimnáziumban végezte, ahol Öveges József tanítványa volt. A budapesti tudományegyetemen folytatta tanulmányait a mennyiségtan-természettan szakon.

Az egyetemi évek multával csak úgy lehetett elhelyezkedni, ha az ember kapott egy névjegyet, amelyre ráírták egy vállalat, vagy intézmény nevét. Két borítékot kapott, azt választotta, amelyik közelebb volt: a Meteorológiai Intézethez kopogtatott be. Az igazgató a villámok okozta zajok megfigyelését bízta rá. 1938-ben egy kollokviumon számolt be megfigyeléseiről. Az intézet ógyallai bázisán a légköri elektromos feszültségének mérését kapta feladatul, majd Tárnokra került, hol a rádióhullámok terjedési sebességével foglalkozott. 1942. áprilisában nagy sikerű előadást tartott az időjárás és a földmágnesség tényezőinek a rádióvételek gyakorolt hatásáról. Ezt a témát választotta doktori disszertációjához is.

A háború után a budaörsi repülőterre került, mint meteorológus. A Távközlési Intézet megbízása alapján egy ionoszféra kutató berendezés elkészítéséhez szükséges ismeretek összefoglalását kapta feladatul. Ennek eredményeként kapott csoportvezetői megbízást a pestlőrinci obszervatóriumban, s hozzá oktatói feladatot a Műszaki Egyetemen. 1956-ban osztályvezetővé nevezték ki, többféle tudományos munkát végeztek, de aztán nem tudott a „megfelelő oldalra állni”, így aztán 1959-ban maga kérte az ionoszféra-kutatások beszüntetését. 1970-ben történt nyugdíjazásáig előadott az ELTE Meteorológiai és Geofizikai Tanszékén. Elismert rádióamatőr volt, s több kiadványa is megjelent e szakterületen. Tagja volt a Magyar Tudományos Akadémia Csillagászati Bizottságának, s a Magyar Meteorológiai Társaságnak is. Vezető tervezője és kivitelezője volt a brüsszeli világkiállításon aranyérmert nyert ionoszféra-vizsgáló berendezésnek. Kutatásainak középpontjában az ionoszférikus távközlési előrejelzés és a napfolttevékenység mérésének problémája állott. Mintegy félszáz szakcikke, s számos ismeretterjesztő írása jelent meg e tárgykörökben.

1984. augusztus 26-án hunyt el Budapesten.



A kórházépítő: Fáy Aladár 1864 – 1944.

Fáy Aladár a Nógrád megyei Mohora községben született 1864. március 1-jén.

Ősei még IV. Bélától kaptak nemességet. 1883-ban a pozsonyi líceumban érettségizett, kitüntetéssel. Egyetemi tanulmányait a budapesti tudomány-egyetem orvosi karán kezdte meg, majd külföldön folytatta és a bécsi egyetemen 1890-ben fejezte be. Meghívták tanársegédnek, de a Monarchiában ebben az időben a bécsi egyetemen maradni nem volt lehetőség. Talán huszár ezredes apjának is szerepe volt abban, hogy a katonai pályát választotta. Érdeklődése a haditengerészethez vezette, ahol 1890. május 2-án corvette-orvossá nevezték ki, majd 1892. májusában fregatte-orvossá lépett elő. Ezt megelőzően már megszerezte a műtőorvosi oklevelet, a középiskolai egészségtan tanári képesítést és letette a tisztiorvosi vizsgát. 1899-ben Chyzer Kornél miniszteri tanácsos ösztönzésére a belügyminisztérium szolgálatába lépett. Pályája töretlenül ívelt felfelé. 1899-ben a nagy alexandriai pestis alkalmával martinschizzai vesztegzári intézet orvosfőnöke volt. Kezdeményezésére és aktív közreműködésével indult meg a kórházépítés. A sátoraljaújhelyi, miskolci, balassagyarmati, székesfehérvári, gyulai stb. közkórházak az ő kezdeményezésére épültek. Az I. világháború kitérőkor már közegészségügyi főfelügyelő és a kórházi és elmebetegügyi osztály vezetője:

Különös gondot fordított a tisztiorvosok kiképzésére, megírta „Egészségügyi közigazgatás” c. könyvét, ami a magyar orvosi szakirodalom első ilyen terméke volt és ezzel nagy szolgálatot tett az egészségügynek. „Közegészségügyi szolgálat a községekben” c. könyvét olasz nyelvre is lefordították.

A tuberkulózis pusztításának veszélyeit észlelve élére állt a gümőkór elleni küzdelemnek az erre a célra szolgáló egyesületek szervezésének. Fáy állította fel 1906-ban az első tüdőbeteg –gondozót. 1917-ben már miniszteri tanácsos és az ország tuberkulózisügyi felügyelője. Személyesen szervezte meg az egyes vármegyékben a tbc elleni védekezést.

A Károlyi-kormány idején a belügyminisztériumi dolgozók szakszervezeti főbizalmivá választották, de a Tanácsköztársaság alatt nem teljesített szolgálatot.

A kommunizmus bukása után – mint a népjóléti és munkaügyi minisztérium államtitkára – átvette az egészségügy irányítását. Az államfő 1919. augusztus 22-én állította e magas posztra, amit 1925. április 1-jéig töltött be, amikor teljes szolgálati idejének végeztével nyugállományba vonult.

Nyugállományba vonulása, a közegészségügyi szolgálat vezetésétől történt megválása nem jelentette egyúttal a visszavonulást. Szellemi frissességét és átfogó tudását az egészségügy új vezetése igyekezett tovább hasznosítani. Újjászervezték a tbc elleni védekezés ügyeinek kormánybiztosságát és 1925. június 1-jén kinevezték erre a fontos állásra, ahol még tíz évig dolgozott. Tolmácsivá házassága révén vált, mikor feleségül vette az idősebb Edvi Illés Ödön leányát, Gizellát. Gyermekek, Fáy Aladár festőművész lett. A tolmácsi sírbolt őrizi hamvait.



A díszpolgár: Kovács Géza lelkész

A falu életében elsőként Kovács Géza plébános kapta meg 1995. március 15-én a díszpolgári címet. A község önkormányzata azzal a céllal alapította ezt az elismerést, hogy adományozásával kifejezze a köszönetét annak a személynek, aki hírnevet szerzett a településnek. Kovács Géza 32 éven át szolgálta Tolmács község lelki épülését. Munkássága koronájaként ajándékozta szeretett településének azt a falukrónikát, melyhez aprólékos műgonddal gyűjtötte össze a település múltbéli nevezetességeit. Mikor az ünnepségen megkapta a kitüntető címet, - abbéli örömét kifejezendő, hogy Tolmács községe az önállóság mellett döntött a szavazáson – útravaló jó tanáccsal szolgált az utókornak. *„Tiszteltjük egymásban a felelősségvállalást! Ha különbözők is a vélemények, fontos, hogy tisztelni tudjuk a másik véleményét. Bízni, bízni kell egymásban. Felelősségvállalás, bizalom, tisztelet szükséges falunk jövőjéhez. S ha ez megvan, bizton elmondhatjuk: Nem csak volt Tolmács, hanem lesz is Tolmács!”*

Tervezte könyvének kiegészítését újabb adalékokkal, további gyűjtőmunkával, de erre már nem jutott ideje. Ugyanazon évben elhunyt. Édesapja mellé temették a tolmácsi temetőben. Emlékét egy márványtábla is őrzi a plébánia falán.



Kovács Géza plébános, Tolmács első díszpolgára



Él - jën Kos-suth La - jos!

2. Kossuth Lajos ablakába
Kinyílt a rózsa magába.
Kétfelé hajlott az ága,
Én üllök az árnyékába,
Éljën a haza!
Éljën stb.

Lsz. 18.553

Tolmács (Nógrád m.)

özv. Snéman Márkné Pataki Erzsébet

(54 éves)

Gy.: Kodály Zoltán 1922. IV. 16.

Fotó: Végh József és Girasek Károly

Felhasznált irodalom:

Belitzky János: Nógrád megye története, Salgótarján, 1972.

Borovszky Samu: Nógrád vármegye, Budapest, 1911.

Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára, Pesten, 1851.

Flórián Endre: Így kezdődött, Rádió technika Évkönyv, 1985.

Genthon István: Nógrád megye műemlékei /in.: Magyarország műemléki topográfiája III. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1954.

Dr. Honti József: Dr. Fáy Aladár (1864-1944) Orvosi Hetilap 1997.

Kovács Géza: Adalékok Tolmács község történetéhez, Tolmács, 1993.

Dr. Ladányi Miksa: Nógrád és Hont vármegye, Budapest, 1934.

Magyar Életrajzi Lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967.

Makkai László: Nógrád megye története 1848-ig /in.: Magyarország műemléki topográfiája, Nógrád megye műemlékei/ Akadémiai Kiadó, Budapest, 1954.

Mocsáry Antal: Nemes Nógrád Vármegyének Geographiai és Statistikai Esmertetése, Pesten, 1826.

Nagy Iván: Magyarország családi címerekkel és nemzedékrendi táblákkal, Pest, 1857-1868

Oborni Teréz: Nógrád vármegye népoktatása 1770 1772 között, Nógrád Megyei Múzeumok évkönyve, Salgótarján, 1991.

Dr. Pacséri Károly: Nógrád vármegye népoktatásának története, Balassagyarmat, 1900.

Szomszéd András: Süvegemen nemzetiszín rózsa, Salgótarján, 1999.

Tari Lujza: Magyarország nagy vitézség, Budapest, 1998.

Végh József: Rétság, Mikszáth Kiadó, 2000.

ERŐS ILDIKÓ

NAPLÓRÉSZLET

írni most nem volna
szabad
nem engedelmeskednek a
szavak

elszökösnek
így árulnak el
némaságban
így árvulnak el

a napok

napjaim

napjaink

féltéssé gyûrt
pillanataink

mélyén ha éreznéd
a veszteglő hiányt
a semmi szorítását
torkod kárpadán
ha lenne legalább
egy közös szavunk
amit kimondva
(meg is hallhatunk)

talán akkor
csakis akkor talán
rést üthetnénk
kettőnk szízfalán

talán akkor
csakis akkor
talán
hiába-szavak
mosolygó hajnalán

ha tudnád mit jelent
éjjel és nappal
viaskodni dehogy
a szavakkal

azok simán
szépen szólnak
arcát a belül
lapuló gyilkosnak
meg nem mutatják
a démon lassan

ölelve öl
ölve ölel csak

ÍGY

csontjaim közül
a fénylő látszat-idő
némán pereg
napjaim mohón falják fel
hamis szándékú
kérdőjelek
most szólni kéne hogy vagyok
nem többet csak ennyit épp
hogy világörző angyalok
szárnyán pihenek s a lét
kristálygömbje rejt előlem
minden jövőt ölelést
semmi nem enyém egészen
semmi nem és mégis

egész



HÖRÖMPŐ GERGELY

Most már tudom

Sok emberi küszködés után
vezet az út a mennyországba,
olyan csalódások és önbecsapások
tanulsága a bölcsesség ára,
melyet nemhogy másoknak,
magunknak se tudunk kifejezni,
- a versírásnak is meg van a határa,
de a Lélek sűgását nem lehet feledni.

Most már tudom, akármikor halok meg,
nem éltem ám hiába.

Lenéztek reám vigyorogva
bolsevisták, majd újgazdagok,
nekem elég volt az, amiket
társaim szeretete adott.
Gazdag voltam és gazdag maradtam,
ha üres volt is sokszor a zsebem,
mert évezredes-nyomorúságú úton
mindig az Isten volt velem.

Most már tudom, akármikor halok meg,
nem éltem ám hiába.

Keveset tettem a jó érdekében...
Mihez és kihez képest, gondolj erre,
de belátásom és kitekintésem volt
az elképzelhetetlen végtelenre.
Kisgalamb szemében láttam az eget,
virágillatban a szerelmem éledt,
adott nekem az Isten sok-sok próbát,
és ad majd nekem örök dicsőséget.

Most már tudom, akármikor halok meg,
nem éltem ám hiába.

KALLIOPÉ KOSARÁBÓL

mindig nagy mohósággal merítettem. Ez ifjúkoromban odáig is elment, hogy képes voltam akár 4-5-6 könyvet olvasni – „párhuzamosan”. Ez egy normális háztájiból nézve persze disszonancia, kapkodás, habzsolás, falás (mely után, tudjuk jól...), de ezt most hagyjuk. Ám ha a szálat már felvettem, muszáj elmondani azt is, hogy voltak, vannak írók, akik lehetetlenné tették a párhuzamosságot. Elérték a kizárólagosságot. Ilyen író – mások mellett - Moldova György, akinek „Az utolsó töltény” című önéletírásának 7. kötetét csuktam be.

1970 körül, siheder kamaszként fedeztem föl magamnak. (Rakéta Regényújság. Ra-Re könyvsorozat. Közelmúltunk gyors rádiózásai alól fölbukkan még e közeli kép?) Elhajló nevetésekkel követtem gyilkos szatíráit, amikről én is azt gondoltam, hogy „hátszél” nélkül ez nem megy. De ment, mendegélt, miként a három nagy „T” is. Erre mi sem jobb példa, mint amit maga is kérdésként feltesz: a rendszerváltást követően, mindjárt és izibe: kerültek-e elő úgymond letiltott alkotások? Fiókba szorított „nagy deliktumok”! Ilyenek bizony, nem kerültek elő. Akkor, mondja, valami hiba van a matematikával! Hol vannak a Váteszek? Hol vannak az állítólag földbedöngöltek fölkiáltásai? Netán: nincsenek is? Bizony – sehol. Nagy-nagy csöndek és sompolygások voltak. Akik *tehetségükkel* nagyon balra vagy nagyon jobbra álltak – egyként írtak, írhattak és megjelenhettek: állami segédlettel. Mai szóhasználatban: közpénzen. És azon a pénzen még meg is lehetett vásárolni! (Igaz, erre a fejlettebb idegrendszerűek azt válaszolják: demagógia!) Itt listát lehetne nyitni, de ennek semmi jelentősége.

1971. Hajósok éneke. Megült bennem, mint Kamondi Zoltán (kitűnő novellista, a mai filmrendező édesapja) és Hernádi Gyula (Deszkalostor) prózája. Abban az időben – mintegy 68 kifutásaképpen – volt egy fura csapat. (Nagy Gáspár, Munkácsi Miklós, Bari Károly, Csörsz István, Buda Ferenc, Vámos Miklós és a többiek.) Az iskolai klasszikusokhoz képest teljesen mások voltak és másmilyenek a kor felkentjeihez mérten. Az akkori idők „kapudöngetői” hozzám szóltak, kizárólag énhozzám. Hangjuk olyan volt, mint akik a Magyarország nevű buborékon kívül vannak, valami *elképzelhetetlen* szabadságból néznek vissza és összegeznek.

Moldovát figyeltem és követtem. Azt hiszem, valamennyi munkáját olvastam. Írták róla, hogy fenegyerek. Provokál. Megoldatlan kérdéseket jár körbe. (Ám a mókuskereket nem ő találta fel!) A dolgokat nem dialektikusan szemléli. (Hiányzik belőle az egyfelől-, és másfelől-való dolgok tohuvabohu népművészeti elkenése.) Meg, hogy folyamatosan magáról beszél. Szélesülő „életrajzának” darabjait olvasva egyre zavarodottabban éreztem, hogy ŐT - valójában nem ismerem. Rejtőzködő volt, szemérmes, én meg éhes voltam-vagyok az emberre, múltjára, kibomlására, a tollat vezető agyra. Közel 40 évet kellett várnom rá.

Hiába.

Önéletírása nem értelmezhető műalkotásként, bár látom a „hídlábakat”, a csomópontokat, amik közé életszövedéket feszített. Aztán rádöbbenek, hogy Gyuri bácsi megint átvert. Újra – miként milliós példányszámú riportkönyveiben – alibit keresett, hogy a maga eszközeivel: „leképezze a világot”. 73 évesen a pisztoly „utolsó töltényét” magának hagyta. Miként zajos felháborodásokat kiváltó riportjaiban, úgy itt sem szemérmeskedik. A tényeket tényként kezeli, az utálatosokat néven nevezi, a jó szándékú hírvivőket homályban hagyja, véleményét a saját véleményeként közli. Aki meg felszisszen, az tyúkszemével forduljon orvosához vagy....

Egy hetedik kötetében sem befejezett, sűrű életrajzról csak lehet valamit mondani – szólítom magam, miközben pontosan érzem, hogy egy önvallomást nem lehet kommentálni! Mert vagy igaz, vagy nem! Mármost Moldova Györgyöt nem lehet az adatolt valóság megmásításának gyanújába keverni. Ahhoz előbb kell felkelni, mert Ő igazi mesterember. Aki nem hiszi – járjon utána! A bulldog-természetnek (következetességnek, amire születni kell), a szorgalomnak, amit fel kell nevelni, az okosságnak, amit ki kell kínlódni, a derűnek, aminek előbb szomorúságban kell megfürödni – és akkor politikáról még szót sem ejtettünk.

„Sokan mondták már a szemembe, még többen a hátam mögött, hogy az írásaimban csak egy igazán szürke és érdektelen figura szerepel: a saját személyem. Én sem sokat képzelek magamról, egy dolgot azonban nehéz volna elvitatni tőlem: életem eddigi 70 évébe a Sors legalább 700 évre elegendő Történelmet zsúfolt bele. Csak címszavakban felsorolva: láttam a Horthy-fasizmust, a világháborút, a gettókat, a Rákosi-diktatúrát, az 1956-os felkelést, a szovjet páncélosok bevonulását, Kádár János országglását, a rendszerváltást és napjaink teljes anarchiáját. Többnyire fellázadtam a passzív elszenvedő szerepe ellen, ezért sorsom a Színművészeti Főiskolától a kazánszerelő brigádon, a komlói bányán, az aszódi javítóintézetben és számos más állomáson vezetett át.

Hivatásomnál fogva ismertem és ismerem az irodalom és a politika világát is, valaki megtisztelt azzal a megjegyzéssel, hogy én találkoztam a legtöbb emberrel egész Magyarországon.”

Ha az önvallomás eddigi hét kötetét visszafektetjük a múltra, akkor az is látható, hogy háttér-információkat kapunk egy-egy fontosabb könyvének keletkezési körülményeiről, ám mindennapjainak belső tartalmából alig valamit. Legfeljebb kicsi kínládásokat, a hatalom keresztbe fekvését, ahogy az lenni szokott a „nyûgös” emberek esetében.

Moldova sziszifuszi kitartással létrehozott életművével személyiségét abba a kegyelmi helyzetbe emelte, hogy minden rezsim, minden kormánya utálta őt. Vice versa. Akkor ő egy kibírhatatlan figura? Nem gondolom, inkább kényelmetlen, mint tüske a köröm alatt. Egy önálló személyiség, akinek egyéni véleménye van. Mi több: olvasmányos irálya van! Ő egyedi és független gondolkodó. Megmondom – én szeretem az ilyen embereket.

„Én nem hiszek... a szakmai alapú közösségvállalásban, mindig is az üldözöttekkel, elnyomottakkal, kizsákmányoltakkal, nélkülözőkkel éreztem közösséget. Szegényes ars poeticám legfontosabb pontjai közé tartozik az is, hogy ha a fogak csattogását hallom valakinek a torka körül, ki kell állnom mellette – bárki és bármekkora tömeg fenyegetse őt.”

Önéletrajzot olvasni jó. Tanulságos. Még akkor is, ha valamennyien tudjuk, hogy e személyes műfaj fogantatása pillanatában kettévál. Egyik irányban minden bekezdés úgy indul, hogy „én”, míg a másik eredőben: „ők”. Ki-ki, ízlése szerint válogathat, ám a legfontosabb: közelebb kerültem-e kíváncsiságom alanyához, tárgyához? Én picivel közelebb kerültem az íróhoz, de még közelebb a korhoz, melyben éltem, de térhálózatát oly világosan nem láttam át, mint ahogy azt Moldova György elénk teríti.

Intellektusát már ezer jelzővel megtámasztották. A buffo-tól a kétfedeles „kőbányaisággal” (akár Hofi Gézát), ám Ő mindezen „kartotékokon” felül áll. Nem pletykálkodik, nem felel visszafelé, nem érzékenyül el, csupán sorolja a dolgokat a maguk rendje szerint. Amiket 10-20-30 éve írt, ha ereje engedné, hát újra nekirugaszkodhatna. Gondoljunk csak a vízlépcső-ügyre! A szakmaiságba bújtatott politika mi mindent a fejére olvasott! Most meg ott tartunk, ahol 1980-ban. Alapjában véve: jól felzárkóztunk tegnapelőtti önmagunkhoz! Hajrá, Magyarország!

/A 7. kötet megírása 2006. december 17.-én zárult. A sorozatot az Urbis kiadó gondozza, miként az író életműsorozatát is, melynek 6. kötete /2007. június/; a Negyven prédikátor. Munkásságához képest – szerintem – rendhagyó könyv, már csak ezért is tartsa mindenki emlékezetében!/

Kázmér

MÓRITZ MÁTYÁS

Miniatúrák

*A vágató tánc vad rohamban nyargal
repül a nő a sáppadó lovaggal*

Kosztolányi Dezső: Tánc

1/

Monokróm ég alatt az este
a síri gyertyák világlanak;
kocsmák mélyén táncra perdülnek,
dalolva dühvel és balgatag.

2/

Sánta árnyakként támolyognak,
mint réműletes és furcsa boly;
egymás vállára hajtják fejük,
a könnyük sötét patakba foly'.

3/

Széttárják kezük, mert nem tudják,
mi lehetne a szebb és a jobb;
mennek csak céda rongyaikkal,
míg nyomukban tompán döng a dob.

4/

A hegedû nyávogása közt
egy-egy kába dalba kezdenek;
egymást a szürke földre döntik,
amíg sírnak fõnn az Istenek.

5/

Vigadnak csak, kopár röhejjel,
fejük felett száz felhõ borong;
van aki ordít, mint egy õrült,
majd csendre inti a sok bolond.

6/

Monokróm ég alatt, a télnek
aransugara a hóra hull;
de tudomást sem vesznek róla,
járnak tovább öntudatlanul.

7/

Mókáznak, mint a hitvány hülyék,
szemükön hazug könnyek nyoma;
fejükön félreecsapva táncol
lyukas sapkájuk, -a korona.

8/

Egy sem várja már a holnapot,
hogy majd akkor lesz igaz ünnep;
csak a viharnek kiabálnak:
„tépjed szélvész, nagy üstökünket!”

9/

Talán nincs is köztük olyan, kit
ismeretlen vágyak gyötörnek;
akik elképzelik a könnyet
és a sebet, merő gyönyörnek.

10/

Monokróm ég alatt, egy harang
monoton szól, magában, távol;
és végül mind megrészegülnek
a kihunyt gyertyák illatától.



SZÁZDI SZTAKÓ ZSOLT

1552

XI. Az erdő vándorai

Jurica furcsa foglalatosság közben találta Dieneset, amit azelőtt csak a papoknál látott, ha anyjának éppen a kolostorban volt dolga, és ő elkísérte. Dienes egy kidőlt fa előtt térdelt, és furcsa jeleket firkált egy papírra. A papok akkor elmagyarázták, hogy ezt nevezik írásnak, és mert olyan aranyos kislány volt, hát adtak neki egy szép, pirosposzsgás almát is, de tovább nem törődtek vele, hiszen ő csak egy lány volt:

- Mit csinálsz?

Dienes felnézett, és rámosolygott:

- Írok.

- És mit írsz? - kérdezte Jurica, még mindig ugyanolyan komolyan.

- Leírom mindazt, ami most velünk történik, hogy a kései korok emberei, akik akkor élnek, amikor mi már rég meghaltunk, ezt elolvassák, és megtudják belőle, hogy mi hogyan éltünk, mint ahogy mi is onnan tudjuk, hogy hogyan éltek régi koroknak az emberei, hogy akkor is éltek olyanok, akik ezt megírták.

- Aztán mindez mire jó? – kérdezte Jurica félénken, tartott tőle, hogy majd Dienes butának fogja őt gondolni.

Dienes csakugyan felsőbbbségesen elmosolyodott:

- Ezt nevezik tudománynak.

Jurica emlékezett rá, hogy akkor régen a papok ugyanezt a szót mondták, és ő már akkor se értette, de, ő olyan buta, és Dienes olyan okos, hogy biztosan valami nagyon fontos dolog lehet az a tudomány. Dienes még beszélt volna tovább, de Jurica akkor már nem rá figyelt, hanem az erdő hangjaira hegyezte fülét. Dienes éppen kérdezni akarta, hogy mi történt, de Jurica figyelmeztetően szája elé emelte az ujját:

- Csitt!

Dienes is hallgatózni kezdett, és csakhamar az erdei neszek közül kiszűrődni vélt egy gyereksíráshoz hasonló hangot. Összeszorult a szíve, de aztán rájött, hogy csak egy őzike sírását hallja. Már éppen figyelmeztetni akarta Juricát, de az elindult a hang nyomán, és egy bokor mögött tűnt el. Utána ment, és ott őt találta egy aranyszőke kisfiúval az ölében. Könnyes szemmel nézett rá, miközben egyre simogatta a szipogó kisfiú aranyhaját:

- Én ismerem ezt a kisfiút. Ő is a kolostorban lakott az öregapjával.

Dienes megrendülten állt ott, a családjára gondolt, és bizony, ha nem szégyellte volna magát, ő is csatlakozott volna hozzájuk. Neki is pont ekkora a húga, de a törökök elhurcolták, amikor rátörtek a falura. Ki tudja, hol lehet most, tőprengett. Biztosan Budára vitték, ott adják-veszik az embereket, mint a barmokat. Azonban egy másik kérdés is felmerült benne, ami nem volt ennyire szentimentális, inkább gyakorlatias. Mi most a teendő? Vegyen a nyakába egy újabb koloncot? Hisz Juricával már így is éppen eléggé gúzsba kötötte magát. A kérdést hangosan is kimondta:

- Most mit csináljunk?

Jurica ránézett. Még mindig könnyes volt a szeme, de már elszántság látszott az arcán:

- Ha már egyszer az utunkba küldte őt az Isten, nem hagyhatjuk el!

Dienes nem szólt semmit, mert nem volt jobb gondolata. Tényleg, mi mást is csináljanak?

- Hogy hívnak? – kérdezte a kisfiút

- Ellák.

- Velünk jössz Ellák.

A kisfiú riadtan nézett egyikről a másikra:

- De öregmama nélkül nem mehetek.

- És hol van öregmama?

A kisfiú valahova a bokron túlra mutatott. Dienes megkerülte a bokrot, majd szólt Juricának, hogy tartsa vissza a kisfiút. Mikor visszatért, megrázta fejét:

- Most velünk jössz Ellák.
- De öregmama nélkül nem mehetek, - makacskodott a kisfiú.
- Öregmama elfáradt, pihennie kell.
- És majd utánunk jön?

Jurica Dienesre pillantott:

- Igen.

A kisfiú elszántsága láthatóan megingott, csak még egy utolsó ellenvetése volt:

- De ha felébred, és nem talál itt, haragudni fog.
- Nem ébred fel.

A kisfiú engedte, hogy Jurica megfogja a kezét, és vezesse. Jurica érezte, hogy valahogy ennek az apró, meleg kéznek az érintése megerősíti őt, mert valakinek szüksége van rá, aki még nála is gyámolatlanabb, és most ő a felelős, hogy ezt a gyámoltalan, kicsi lényt megóvja a veszedelmektől. Érdekes módon ez a gondolat most egy cseppe se rémítette. Dienes pár lépéssel ment előttük, hogy kitapossa az utat. Dél felé egy bokrot találtak, amelynek a gyümölcseivel jóllaktak, és rövid pihenő után indultak tovább.

XII. A cigánylány

A cigányok életvidám népség volt, amire nem mindig volt okuk, épp ezért minden alkalmat megragadtak, hogy mulassanak. Néha elég ok volt a mulatozásra az is, ha egy jobb táborhelyre bukkantak, ahol pár napra letáborozhattak, mert a cigányokat sehol se látták szívesen. Volt úgy, hogy a földesúr kergette el őket a birtokáról, volt úgy, hogy a falubeliek a határból. De a katonáktól is óvakodniuk kellett, mert azok is csak könnyű prédát láttak bennük. Így aztán a cigánykaraván élete állandó menekülés volt, és ha valahol hosszabb ideig megpihenhettek, az valóban ok volt a mulatozásra.

Azelőtt sose látott olyan önfelelt mulatozást, mint itt a cigányok közt, mintha csak sanyarú életüket akarnák pár órára elfelejteni. Az est közeledvén a lányok tüzet raktak, és akörül táncoltak, a legények éhes tekintete pedig rájuk tapadt. Előkerültek a pálinkás butykosok, és szájról szájra jártak. A férfiaknak forrt a vérük, és ilyenkor elég volt egy rossz pillantás, hogy kitörjön a verekedés, amibe rögtön bekapcsolódtak mindkét fél támogatói részéről. A férfiak mindig a kezük ügyében tartották a kést, és bizony sokszor megesett, hogy az egyik fél véresen hagyta el a csatateret. Von Tielk nem vett részt ezekben a mulatozásokban, erre a vajda kérte, de magától is tudta, hogy a cigányok ferde szemmel néznek rá, és került a bajt. Most is félrehúzódva nézte a tűz körül táncoló lányokat, majd ezt is megunt, hisz épp az hiányzott a táncból, akit pedig akár reggelig is elnézett volna. Leheveredett a fűbe, és a holdat bámulva ábrándozni kezdett. Hirtelen Ilka bukkant elő a sötétből:

- Min gondolkozol?
- Terajtd járt az eszem.

Von Tielk megbabonázva nézte a lányt, képtelen volt szemét levenni róla, amit a másik rögtön észrevett, és még inkább keltette magát:

- Aztán, csak meg ne ártson az a sok gondolkodás, - mondta Ilka gúnyosan.

Von Tielk a lányra nézett, aki letelepedett melléje. Mintha csak véletlenül történne, hajával végigcirógatta a férfi arcát, aki elhúzódott tőle:

- Ilka, Ilka, ne játssz velem! – fakadt ki keserűen von Tielk.

A cigánylány ráemelte szénfekete, izzó tekintetét, amely most olyan ártatlan volt, mint egy kisgyereké:

- Én, játszom veled?

- Próbállak kiverni a fejből, de nem megy. Csak rád tudok gondolni, - folytatta von Tielk, szemrehányóan.

- Aztán, mért akarsz te engem kiverni a fejedből?

- Mert tudom, hogy neked van már párod.

Ilka szeme vészjóslóan megvillant:

- Hát ezt meg ki mondta?

Ilka villogó tekintetét látva von Tielk el nem tudta elképzelni, hogy van a földön férfi, aki ezeknek a tüzes szemeknek ellen tudna állni:

- A vajda figyelmeztetett, hogy ne nagyon kacsingassak rád, mert van már neked párod.

- Lehet, hogy neki van, de nekem nincs.

- De a magam szemével láttam, hogy az a legény úgy jár utánad, akár a medve a mézes bődön után.

Ilka megvetően köpött egyet:

- Ennyit jelent ő nekem, se testem, se lelkem nem kívánja.

- Nemhiába beszélnek rólad, hogy boszorkány vagy, bizonyára őt is megbabonáztad, hogy szolgáljon téged.

- Akkor neked is ajánlatos velem jóban lenni, nehogy megharagítsál, és varangyos békává változtassalak. Különben az is lehet, hogy már megettettek valamivel,- tette hozzá gúnyosan.

- Engem meg.

- No lám, és mivel?

- Valami bűbájos itallal, amittől csak rád tudok gondolni.

Elhallgattak, von Tielk egyre csak a lányt nézte:

- Mit nézel annyira, tán még sose láttál?

- Sajnálod?

- A végén még kinézed a szemed.

Von Tielk majd beleőrült, hogy nem tudja kifejezni az érzéseit, amelyek pedig belülről szétfeszítették:

- Herr Gott! Sose voltam a szavak embere!

- Akkor hallgassunk.

KÖNYVAJÁNLÓ

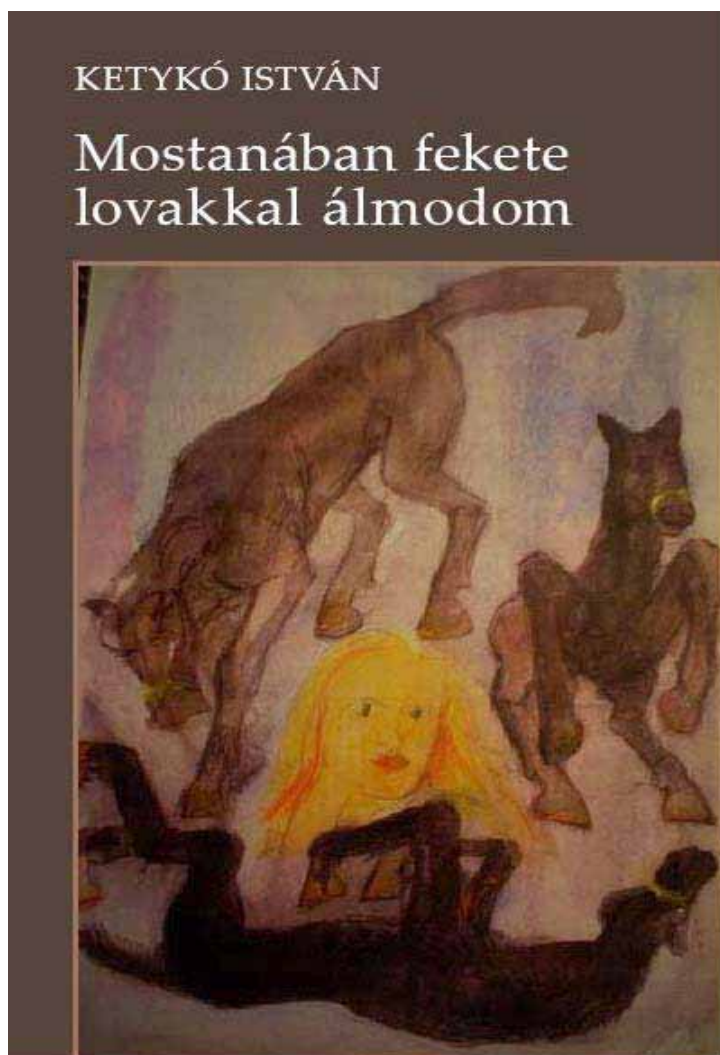
A Z-Press Kiadó Kft. gondozásában megjelent Ketykó István új gyűjteményes verseskötete “Mostanában fekete lovakkal álmodom” címmel, Baranyi Ferenc József Attila-díjas költő előszavával.

Részlet az előszóból:

“Ketykó István „jelző nélküli költő”, amilyenek Váci Mihály mondta magát. Nem népi, nem polgári humanista, nem közéleti, nem konzervatív, nem modern – egyszerűen csak költő, méghozzá úgy költő, ahogy most, a harmadik évezred elején kell költőnek lenni. Konok hite, hogy a szertelen ember - ha a szellem és a szerelem kíséri – valóban nagy lehet egyszer majd. És nem csupán a saját kóros képzeletében. Olvassuk szeretettel ezeket a verseket – emberebbé igéznek bennünket. Vagy legalábbis – amint már említettem volt – segítenek abban, hogy megmaradjunk embernek.”

Baranyi Ferenc

A kötet megrendelhető a Szerzőtől a ketyko@forceweb.hu email címen.



2500 Ft



Ketykó István a Nógrád megyei Szügy községben született 1946. november 27-én. Edesapja cipész mester volt, de nem ismerte, mert az még születése előtt pár hónappal szívbetegségben elhunyt. A szegény családban ő volt a hatodik gyermek. Özvegy édesanyja szabad kéményű, petróleumlámpával világított kis bérelt házikóban nevelte fel a jól tanuló legkisebb fiát. Onnan vezetett útja - mint a mesében - egykori is-

kolaigazgatója, Papp Győző segítségével a balassagyarmati Balassi Bálint Gimnáziumba, ahol 1965-ben szerzett érettségi bizonyítványt. A továbbtanulásról azonban a család rossz anyagi helyzete miatt le kellett mondania, ezért a MÁV-nál helyezkedett el. Húsz éven keresztül - ún. vonali tartalekosként - forgalmi szolgálattevő beosztásban dolgozott. Négy vasúti vonal állomásain teljesített szolgálatot, majd öt éven keresztül a budapesti vasútigazgatóság személyzeti és munkatügyi osztályán alkalmazták munkatügyi főelőadóként.

Közel tizenkét évig köztisztviselőként, a Nógrád Megyei Munkatügyi Központ Rétság Városi Kirendeltségének főmunkatársaként tevékenykedett egészen 2004. március 18-ig, amikor is korongedmiényes öregségi nyugdíjba vonult.

Nős - három gyermeke van : Ágnes (34), István (25), Valéria (22) évesek. Felesége, Radnai Judit pedagógus.

A Dunakanyarban, Verőcén élnek.

Az újságírói műfajban 1968-óta dolgozik - MÚOSZ-stúdiót 1989-ben végzett.

Versüket 1976 óta publikál - az ország szinte valamennyi napi, hetilapja; (megyei és országos lapok, folyóiratok); egy eszperantó folyóirat, valamint egy magyar nyelvű szlovák női magazin közölte verseit. Elhangzottak versei a Magyar Rádióban, valamint a miskolci Irodalmi Rádióban. Alapító tagja a balassagyarmati Komjáthy Jenő Irodalmi és Művészeti Társaságnak, valamint a rétsági Spangár András Irodalmi Körnek.

Eddig huszonöt szépirodalmi antológiában olvashatók versei.

Első önálló verseskötete Ima bocsánatért címmel 2000-ben jelent meg a nyíregyházi Rím Könyvkiadó gondozásában.



"**Újra meg újra** jöttek az őszi árnyak, lassan betakarták a vidéket hol sima, hol zord alkonyatok, mintha ma lenne, mikor vén malomköveken ülve azon meditáltunk, hogy mi boldogok maradunk minden emberi gonoszság ellenére. A vén fal aljában hallgattuk a csenkefa zenéjét, és néztük, ahogy Csereklye Pista meg mások fürdetik a lovat a Duna szélében és igyekeznek haza, és holnapután is, és mindvégig... míg le nem kaszál bennünket az idő, meg a történelem, meg minden... ami mindig összefogott ellenünk, de a föld szagát és az öreg Duna illatát nem lehet megölni. És lehet, hogy a régi ladikok elrohadnak, és ki tudja már, hol vannak a csónakok, amiket mi magunk eszkábáltunk, mi az élet nagy hajósai vagyunk. Mert szennyes áron, a széllel dacolva bevittük a vízbe a csónakokat, és az apró hajókba beraktuk a kolbászt, a csalit, meg más egyebet... és még az alsó Sziget örvényében sem veszítettünk el semmit. És akkora harcsát fogtunk, hogy az egész főutca népe bámult, és egyszer egy órahossza alatt huszonegy csukát fogtam a Cerajjal.

Ha fájt az élet, akkor meghallgattuk a vén folyóvíz suttogását, és hogyha nagyon örültünk, akkor messzehangzóan és csilingelően daloltunk visszhangzó partján.

Nemcsak az élelmet, meg más felszereléseket csomagoltunk be, hanem csónakba raktuk, és ma sem veszítettük el a Szépet, a Jót. A gondolatokat, amelyek „maguktól” jönnek, és a kedves arcokat, kik már elporladtak a földben, és nem érzik a vízszagot.

Ha majd egyszer elhajózom innen, integetek Mária testvérnek, meg Etelkának, meg drága rokonaimnak, akik a szárazföldön állnak. Azt se bánom, ha palmaágakkal integetnek, de hogy egy világoskék, fodros ruhát nem felejték el odavinni, hát az holtbiztos."



A *Spangár Könyvek IV.* darabjaként megjelent **Hörömpő Gergely *Duna-parti élet*** című kötete. Rövidebb-hosszabb írások füzére ez a kötet, amelyek végtére összeállnak egy kerek egészé, és mesélnek a Szerző gyerekkorának meghatározó élményeiről. Csodálatos gyerekkor, még a megpróbáltatások ellenére is, az egész további életet meghatározó indítással, kényszerűnek tűnő, de könnyen viselt sorssal.

A nagybeteg Hörömpő Gergely ezen könyvét a diósjenei hívei és barátai pénzbeli adománya révén készítették el a sorozat szerkesztői, amit ajándéknak szántak a nyugdíjas költő-lelkipásztornak.

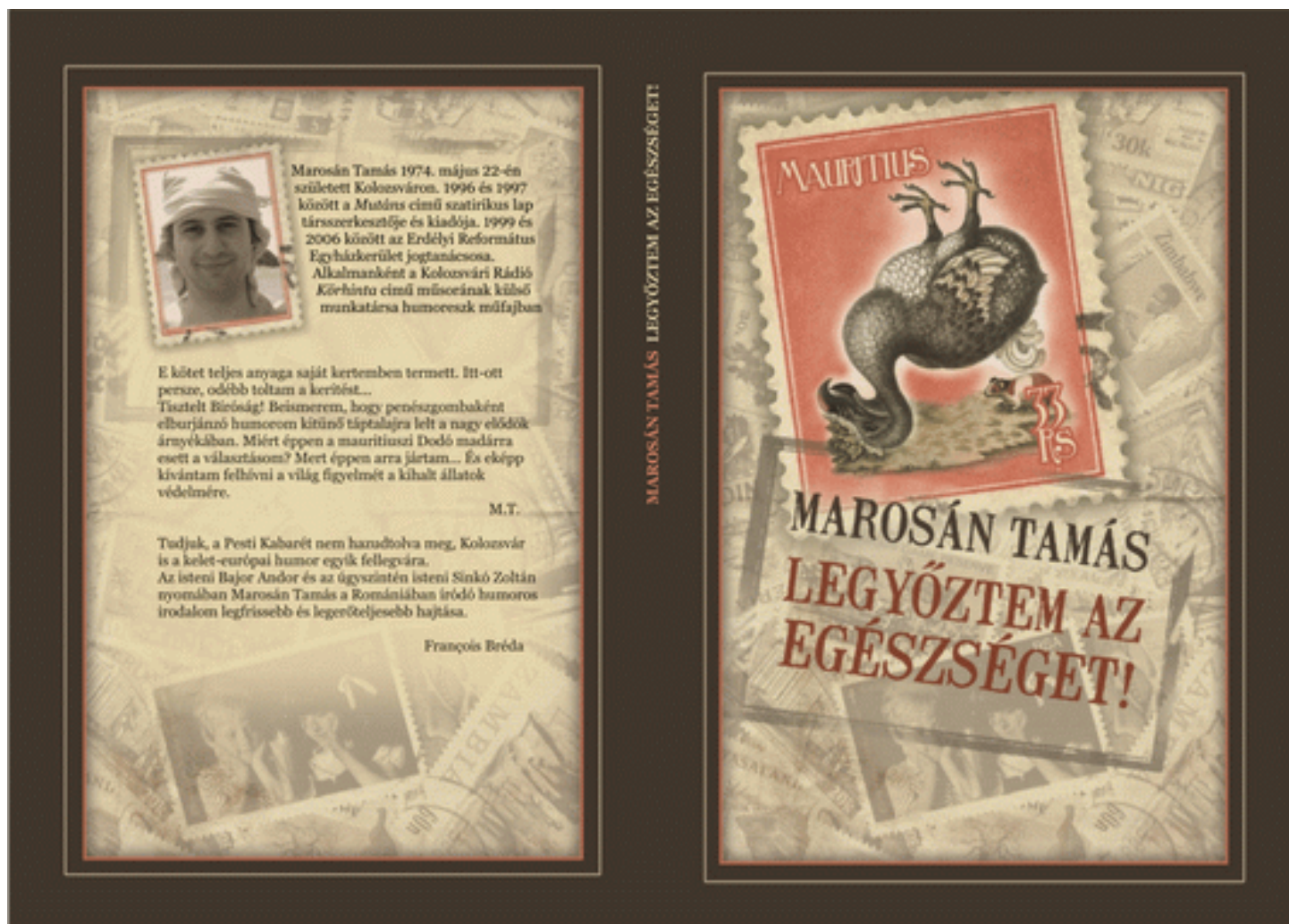
A kötet 500 forintos áron megrendelhető a lapunk impresszumában szereplő email címeken, vagy személyesen a Rétsági Művelődési Ház és Könyvtár dolgozóinál.

"Nevetni vágyó emberektől volt hangos szombat este az Angyalok kávéház. Marosán Tamás *Legyőztem az egészséget!* című humoreszk-kötete nyújtott tartalmas szórakozást a humor műfaját kedvelő irodalombarátoknak. A kötet a kolozsvári Grinta kidónál látott napvilágot. Az utóbbi húsz-harminc év kultúrájában ritkaságnak számít a jó humorista – számolt be Bréda Ferenc az est moderátora. Ezt a műfajt Bajor Andor, Sinkó Zoltán művelték régebben, most pedig Marosán Tamás első kötete képezi a humor regisztereinek támpilléreit. „A Romániában írt humoros irodalom legfrissebb, legerőteljesebb hajtása” – jellemezte Bréda a szerző írásművészetét. A kötetet Könczey Elemér illusztrálta, karikatúrái szemléletesebbé teszik a Marosán amúgy kedvderítő írásait. Marosán Tamás 1996 és 1997 között a Mutáns című satirikus lap társszerkesztője és kiadója volt. 1999 és 2006 között az Erdélyi Református Egyházkerület jogtanácsosa. A Kolozsvári Rádió Körhinta műsorának külső munkatársaként is dolgozik humoreszk műfajban. Bréda elmondása szerint Marosán művei a Pesti Kabaréhoz hasonlítanak, könnyűszerrel össze lehetne állítani egy szilveszteri műsort. A szójátékok finomságát is a kötet egyik erényeként emelte ki Bréda. Véleménye szerint a szerző merészen politizál, jól meg tudja változtatni az ok-okozati viszonyokat. Az erdélyi magyar irodalomnak szüksége van jó humoreszk írókra, s mint ahogyan az est jó hangulata is bizonyította, az emberek szeretik a humort, a „viccesebb” irodalmat. A moderátor szerint a humor egy fontos mechanizmusa a pszichének, egyfajta „fékpedál”, ami megakadályoz abban, hogy megőrüljünk. Ugyanakkor a szerző a humor veszélyesebb éleit is súrolja. Tulajdonképpen a szövegek mögött kemény igazságok fogalmazódnak meg. Bréda az ötletek létrejöttének módjáról, folyamatáról kérdezte a szerzőt. Marosán Tamás beszámolt: ilyen dolgok tulajdonképpen mindenki fején átmennek, csak az övében benne is maradnak, így aztán megírja őket. Az est kellemes, jó kedélyű hangulatát talán még Karinthy is megirigyelte volna - állapították meg az est résztvevői."

Varga Melinda

Forrás: Erdely.ma

A kötet megrendelhető a www.legyoztemazegeszseget.ro oldalon.



"Versek, írások, rajzok libegnek elénk az emlékek tengerén e kötetből, melyek arra hívatottak, hogy széppé tegyék életünket és maradandóvá a szürke hétköznapi közegéből fakadó érzelmi megnyilatkozásokat. - Minden emlékkönyv egyik célja: megmenteni villanásnyi életünk mindennapi küzdelmét a múlandóságtól, hogy érző szívünk szeretetében fogant gondolatainkat megoszthatóvá tegyék. Ne merüljön el arcunk, önmagunk személyisége olyan könnyen a hullámok között, ne vesszenek el hiábavalóan a megharcolt s kiérdemelt napok.

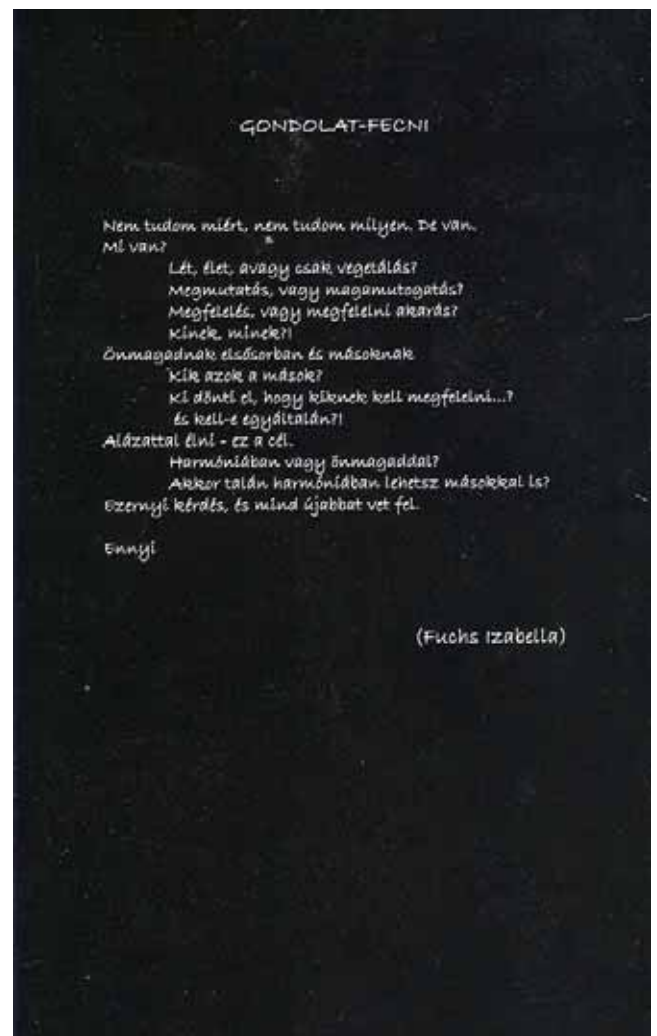
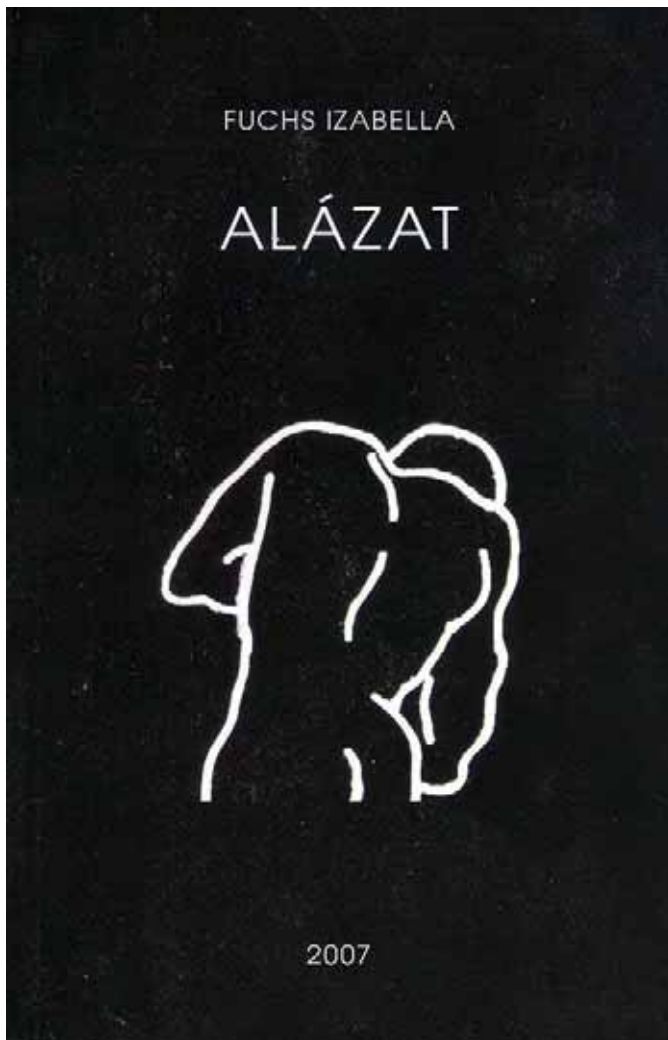
"Most, amikor dermedt - szürke / palástba öltözik az ég, / s a patak jegén reszket / a napsugár, / még feldereng előttem / arcod, mosolyod s mintha / a hangod hallanám. / - Most, csak most fájnak - / az elveszett napok. "

Izabella tudja, hogyan kell az ihletett pillanatokot megfogni és kifejezni a művészet eszközeivel, s míg a megpendített húr tisztán csengő hanggá nem érik, képes türelemmel formálni a szavakat, hogy mondatokká duzzadva tovalökődjenek, vigyék a hírt a szeretet nyelvén: Én is itt vagyok a földi élet szürke porában, s ha fogvacogva is, de bajnokolok álmaim valóra váltása érdekében.

*Jel, mert valaha itt voltam
egy név, két dátum, közte vonal,
mely egész életem jelenti
kő, föld - fa kalitkát takar.*

D. Nagy László (Költő, Magyar Írók Nemzetközi Szövetségének tagja Kanadai Magyar Írók Szövetségének tagja Torontói Magyar Irodalmi Baráti Kör Irodalmi "Naplójának szerkesztője ")

A kötet megrendelhető a fuchs.eva@chello.hu email címen.



H. TÚRI KLÁRA

Zöld fényben lepke

Hitte a reményt
a zöld hatalmát hitte
zöld fű zöld lomb zöld ég
zöld csónak zöld vizen
amerre mutat
útját arra
kutatja
Örökzöld borostyán levelén lepke
elpihen pilléz szegény
örök hatalmát hitte a zöldnek
napos szerelmek egén
a zöld fényt hitte s elmerengve
egy virágot a zöld tengerén
Mielőtt elszenderedne...



AUDITOR

Szavai Attila írásai

A költő

Van a városhoz közeli faluban egy költő, aki két metaforára gyűjt évek óta. Spórol a ki nem mondott gondolatokból, attól fél, ha kimondja a lényegét, elviszi a szél, vagy télen, ha páraként szítal ki fogai közül, ráfagy a fák ágaira és akkor cseszheti. A költő gyakran bejár a városba. Ilyenkor vásárlással, nézelődéssel üti el az időt, néha még sört is iszik. Az éjszakai rovarok, mikor meghallják a belvárosi járdán közeledő költő lépteit, kicsit felnéznek, aztán továbbmennek dolgukra, hogy a hegyek mögül reggelre felhúzzák a napot. A költő, aki két metaforára gyűjt évek óta, nemrég egy kecskét kapott ajándékba egy másik költőtől, asszony állt a házhoz, mondták, röhögtek, aztán elhallgattak, és eszükbe jutott, hogy végre egy igazán jó verset kellene már írni, mondjuk a kora őszi városi esték szagáról, mikor a gazégetések fűszeres füstjébe merevedik egy nyirkos templomtorony. Arról, ahogy idős asszonyok imádkoznak, és a ministráns fiú arra gondol, hogy végre magára kéne most már hagyni kicsit a világot és a tévésztárokat: össze kellene spórolni valamit, amiből aztán lehetne két jópofa metafora, egy erős őszi vershez.

A költő esténként gyakran fuvolázik a kecskének, hogy jobb legyen a tejhozam, szerinte az állat működésére rendkívül kedvező benyomással van néhány rövidebb komolyzenei darab, sőt, a kecske állítólag vigyorog, mikor felcsendül néhány jól összerakott dallam. Mert a költő fuvolázik. Esténként néha a tükörbe néz és eszébe jut néhány mozdulat, melyek bent maradtak. Mármint a költőben. Nem jöttek ki, hogy aztán egy finom női vállra simuljon a tenyér, vagy az ölelés előtti széles köszöntőmozdulat, nem. Bent maradtak a sejtekben. Ezeket a meg nem valósult mozdulatokat gyakran a fuvolájában találja meg, esténként kifújja azokat belőle, dallammá lesznek a beszorult mozdulatok (rá a kecskére, hogy teljesebb legyen a tej) majd, miután elfogytak, pár nap múlva újakat keres helyettük az ezüstösen csillogó hangszerben, újakat keres, valahol mélyen a billentyűk alatt. Bezzeg, ha megtalálja és újra megszólal a fuvola puha, bársonyos hangja, nagy ünnep kezdődik a világban. És szépen kerekedik a kecskekecs, buzog a friss habos tej, a rovarok énekelnek, a költő házának udvarán akkora a vidámság, hogy a kerítések alig bírják tartani, a költő az udvar közepén fújja a hangszert szertelenül, közben forog vele az udvar, örvénylik az érzélem, örvénylik a kecsketej a műanyag vödörben, a kutyák hangosan ugatnak, a kecske lánca spirálmintákat rajzol a lelegelt földön, a fuvolaszó feltöri az eget, ahol repülőgépek cikáznak és úrhajók zizegnek, valahol a világűrben felzúg az Ige, és az angyalok a bolygópályák padkáin ülve hallgatják a fuvolaszót, mely azt éneкли: Jól van. Közben a langyos őszi este a hegyekből befolyik a költő házának fészerébe, rá a megsárgult régi naptárban pózoló nő ágyékszágára, bele a sarokba dobott üres zsák magányába. És mindenki azt gondolja: jól van. A rovarok nem érnek rá sokat gondolkozni ezen, menniük kell, hogy reggelre felhúzzák a napot az égre.

A költő reggelente kimegy az udvarra, nézik egymást a kecskével, a költő kezében vödör, a kecske szájában fű, a gyümölcsfákon megannyi színes gömb, mintha a világban tényleg ünnep lenne. Mintha tényleg ünnep. Aztán a költő olyanokat szokott mondani a kecskének, hogy: Na... te kecskeállat, tudod-e, hogy mire is valók a betűk? A kecske csak néz, szemében közöny, értelem, álmoság és némi elfojtott mosoly. Hát – folytatja a költő – arra jók a betűk, illetve azért lehet nagyon jó a betűknek, mert, hogy ha szerencsájuk van, összeállhatnak olyan szavakká, hogy például tejbegríz. Érted, kecskeállat? Tej-be-gríz. Ezt aztán többször elismételte a kecskének, jó hangosan. Az éppen reggeliző szomszédok szájában megállt a munka, összenéztek, majd a családapá lehajtott fővel, halkán, de jól érthetően mondta ki: Te állat.

Utások vagyunk

Huszonkét éve vagyok a cégnél. Negyvenkét éves korom ellenére a sofőrök mindig dicsérnek, hogy ilyen jó darab női munkaerő már rég volt az ellenőrök csapatában, meg hogy iszunk-e majd kávét a forgalmi irodában, persze az ő kontójukra. Mivel nem akarom őket megsérteni, sokszor elfogadom a kávét, kell a gördülékeny munkakapcsolat. Míg dolgozik a kotyogós kávéfőző, mindig megbeszéljük a céget, milyenek az utások, melyik sofőr hogyan dolgozik. Aztán mindig szóba kerülnek a verseim, amiket a vállalati újságba írok. Legutóbb azt a versemet rakták be, amiben a buszkerék forgását állítottam párhuzamba a bolygópályák spiráljaival. De volt olyan is, mikor a bérlettokhoz írtam ódát. Az is tetszett mindenkinek, mondták is a cégnél, hogy milyen jó lehet az élettársamnak, egy ilyen érzelemgazdag nő kiváló táptalaj egy remek házassághoz. Mindezek ellenére gyakran kell, mondjuk úgy, valami szerves műtrágya a táptalajra, hogy tényleg jó legyen ez a házasság, hogy gyümölcsöző legyen a kapcsolat. Kezdetben ilyen műtrágya volt az irodalom is. A társam így szeretett belém. Olvasta a vállalati újságban valamelyik versem, azt hiszem a törött tolatólámpáról szóló szonettkoszorúmat, és azt mondta: Na, Ica, pont ilyen asszonyra vágytam. Aztán néhány héttel később összeköltöztünk, Ő hozta a két gyereket, két pattanásos tinilányt, én meg magamat, meg a négy váltás ruhámat, plusz az alsóneműk. Továbbá hoztam még két edénykészletet, amit a legutóbbi élettársam mentett ki anno a SZOT üdülőből, de végül is levittük ezeket a pincébe, mert az új kedvesemnek jobban esik a bableves a legális, jogtisztá tényérből, amit valamikori anyósától kaptak a volt feleségével. Így élünk négyen a másfél szobában, tévé van mindenhol a vécét kivéve, onnan kivitem, mondván, eltereli a figyelmet. A gyerekekkel jól kijövök, bár eleinte megesett, hogy súrlódások voltak köztünk. Nemrég például azért nem beszélünk napokig, mert, mikor hazaértünk párommal (mennyire nem szeretem ezt, hogy párom), szóval, mikor erősen ittasan hazaértünk valami vállalati buliról, a gyerekek a konyhában ültek a kemény neonfény zuhogásában, én meg igazoltattam őket, jegyeket bérleteket satöbbi. Majd miután a személyiket akartam elkérni, akkor mondta a párom, hogy ez már sok. A nagyobbik lány, mielőtt bevágta volna maga mögött a szobaajtót, még azt mondta kínos nyugalommal, hogy te részeges szukabakter. Persze, napokkal később lecsitultak a kedély- és közállapotok.

Szeretem a munkámat, csak akkor vagyok bajban, mikor alvó utasokat kell felébreszteni, mivel tudom, hogy egy jó álomból kész pokol a riadás. Az meg csak fokozza az egészset, hogy egy ellenőr áll az ember fölött, aki a jegyekre, bérletekre kíváncsi, egy vadidegen, aki csak úgy beleszól az ember alvástechnikájába. Sokan vannak, akik kamura alszanak, ezeket egyből kiszúrom, ehhez valami egészen különleges érzékem van. Látni a szemhéjak feszülésén, hogy melyik az álalvó. Más a színe a redőnyöknek, ahogy mondani szoktam. A másik kaszt az a „van jegyem, de úgy tűnik elvesztettem” típus. Nemrég, mikor elég rossz passzban voltam, megállítottam a buszt, és az egész utasteret átvizsgáltattam a sofőrrel és a kedves utassal, hátha meglesz a jegy.

Most itt állok a szemerkélő esőben és várom a következő buszt, amit kezelésbe veszünk a kollégával. A kolléga, ez az alacsony köpcös ember itt mellettem elég türelmes, mikor megkérdezem tőle, nem túl nehéz verssorok-e azok, hogy például „Jegyet váltottam a világba, várom az ellenőrt, aki az út felénél, megnézi, jogos-e az egész.” meg, hogy „Bérlettokba rakom az univerzum minden kódét, fényképet az Igéről, amit sorsommal pecsételek le”. A kolléga ilyenkor az olyan szavakat kritizálja, hogy pecsételek, a többit nem bántja. Meg nem is érti, miről van szó, és mivel hülye ember nem okoskodik (ellenben fordítva már szabad), így hát csak az ilyen piszlicsáré pecsételekeken akad ki. Jó ember. Mindig valamelyik útszéli buszmegállóban ebédel, marokra fogja a kolbászt, úgy harapja. Utána meg kettesével eszi a mentolos rágót.

Most éppen a Bélát várjuk, a tizenhárom negyvenötessel jön, utolsó fuvarunk, aztán mehetünk haza. Bírom a Bélát, gusztus van a vezetésében, és vakmerőség. Csak sajnos a Béla néha megfélekedezik magáról (vagy csak nálam akar ilyenkor bevágódni) és úgy vágódik be a kanyarokba, hogy majd' kicentrifugálódik belőlem a tojásos szendvics. A belső visszapillantóra akasztott rózsafüzér ilyenkor szinte többet van vízszintesbe, mint lefelé; a kicsi fluoreszkáló műanyag Jézus nem győz bedőlni a nagyobb kanyarokba, mikor luizhemiltont játszik a Béla, és körrekordot akar dönteni Bodagfalva és Csörbepusztá között. Az öreg sárga busz csak hörög és nyekeg, csattognak az alig rögzített ablakok, lobognak a kendők a sápadt-izzadt néniken, akik rekordidő alatt mondják a miatyánkat, miközben a csúszkáló szatyrok után nyúlkálnak. De végül mindig épségben hazatérünk. Nem is rossz verssor ez, mondja a kolléga, hogy „Végül mindig épségben hazatérünk”. Oké, megtartom, úgyis egy jelentős, és nem túl nehéz sor hiányzott az „Utások vagyunk” című balladához.

HÍREK

Spangár Könyvek sorozat

A *Spangár Könyvek* sorozat II. III. kötetének anyaga nyomdába került, így egy-két héten belül várható a megjelenése **Cegléd József Kázmér: Kívül a birtokon** című novelláskötetének, és **Karaffa Gyula: Pipafüst** című verseskötetének. Mindkét kötethez anyagi támogatást adott a Nógrádi Mecénás Alapítvány is.



Alkotók Nógrád Megyei Szövetsége

Szeptember hónapban két rendkívüli közgyűlést is tartott a Szövetség, hogy a bejegyzés eddigi elhúzódása miatt felmerülő kérdéseket, teendőket megbeszéljék a tagokkal. Várhatóan a decemberi könyvvásárra időzítve több közös programot is szerveznek a tagságot jelentő alkotókörökkel. Így december 15-én a salgótarjáni FreiCafé egyik programja lesz a Szövetség tagjainak bemutatkozása.



A Lévai Alkotó Kör

Szeptember 21-én került megrendezésre a Lévai Alkotó Kör rétsági kiállításának megnyitója. Alévai művészek festményekkel, miniatúrákkal jelentkeztek, tagjaik közül sokan megjelentek a megnyitón. Valóságos állófogadássá vált a szeretet-, és az egymás megbecsülése jegyében hozott sütemények, italok révén a megnyitó, ahol sokáig beszélgetett a két város művészetszerető közönsége.



E havi számunk szerzői:

Cegléd József (Kázmér) (Bácsalmás, 1954)
Nagyoroszi, közalkalmazott, író

Dobrosi Andrea (Budapest, 1970)
Budapest, költő, szerkesztő

Erős Ildikó(Budapest, 1973) Budapest, költő,
nyelvtanár

Handó Péter (Salgótarján, 1961) Sóshartyán,
író, költő

H. Turi Klára (Győr, 1939) Tata, író, költő

Hörömpő Gergely (Kisvác, 1945) Vác, ny.
református lelkész, költő

Ketykó István (Szügy, 1946) Verőce, nyugdíjas
köztisztviselő, költő

Luzicza István (Budapest, 1975)
Fót, szerkesztő, költő

Oláh András (Hajdúnánás, 1959) Mátészalka,
tanár, költő, író

Móritz Mátyás (Budapest, 1981) Budapest,
író, költő

Szajbely Zsolt (Balassagyarmat, 1987) Rétság,
tanuló

Szávai Attila (Vác, 1978) Rétság, író, újságíró

Százdi Sztakó Zsolt (Ipolyság, 1967) Százd,
író

Székács László (Budapest, 1946) Budapest,
nyugdíjas mérnök, költő

Végh József mkl. (Diósjenő, 1953) Diósjenő,
helytörténész, művelődési ház igazgató

Impresszum:

Tördelés/irodalom:
Karaffa Gyula

Helytörténet/fotó:
Végh József mkl.

Grafika/képzőművészet:
Konczili Éva

Szerkesztőség címe:
2645. Nagyoroszi, Petőfi út 19

Telefon:
0630-383-5385

Email cím:

karaffagy@freemail.hu

hgev@freemail.hu

**Kiadja a rétsági Művelődési Központ
és Könyvtár
Terjesztés kizárólag PDF
formátumban.**



Krasznai Gergő Levente fotója